

**CONSTANTE ȘI MODIFICĂRI ÎN STRUCTURA CAUZEI SPECIALE
DE NEPEDEPSIRE ÎNTEMEIATĂ PE RELAȚIILE DE CĂSĂTORIE
ORI DE RUDENIE ALE INFRACTORULUI, ÎN CAZUL INCRIMINĂRII
NEDENUNȚĂRII UNOR INFRAȚIUNI CONTRA SIGURANȚEI
STATULUI / SECURITĂȚII NAȚIONALE, ÎN LUMINA TRANZIȚIEI
LEGISLATIVE DE LA CODUL PENAL DIN 1968 LA NOUL COD
PENAL DIN 2009**

[partea I: o analiză generală]

MIHAI DUNEA *

Rezumat

Prezentul articol are în vedere o analiză a instituției impunității în ceea ce privește infracțiunea de nedeunțare a unor infracțiuni contra siguranței statului, astfel cum este aceasta reglementată în Codul penal român din 1968, respectiv în acela nou, din anul 2009. Sfera cercetării este axată pe studierea impunității întemeiată pe calitatea de soț sau rudă apropiată (de lege lata), respectiv pe aceea de membru de familie (de lege ferenda), calitate existentă între infractorul care nu a denunțat și acela care a comis fapta nedeunțată.

În acest număr este cuprinsă doar o primă parte a articolului, celelalte două urmând a fi publicate în numere ulterioare ale publicației.

Autorul examinează în această parte, printre altele, sfera de cuprindere a persoanelor cărora le poate profita această impunitate, precum și o serie de aspecte de ordin general, precum caracterul real sau personal al instituției și raportarea acesteia la ipoteza unei pluralități de infractori care acționează în participație. De asemenea, se caută o fundamentare rațională pentru decizia legiuitorului de a acorda un asemenea beneficiu anumitor categorii de infractori.

* Asist. univ. drd., Facultatea de Drept, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, e-mail: mihai.dunea@uaic.ro.

În partea a doua a articolului se va analiza problema efectelor erorii de fapt asupra instituției cercetate, iar în partea a treia, problema efectelor erorii de drept în materie.

Cuvinte cheie: *impunitate; nedenunțare; infracțiuni contra siguranței statului; Cod penal român din 1968; nou Cod penal român din 2009; accepția penală a noțiunilor de soț, rudă apropiată, membru de familie.*

Abstract

The present article analyzes the impunity situation provided by the offense known in the romanian criminal law as “lack of denunciation” of a crime against state security, as this institution is covered in the Romanian Penal Code of 1968, as well as in the new Romanian Penal Code, of 2009. The research is focused on studying the impunity case based on the quality of spouse or close relative (de lege lata) and of the quality of family member (de lege ferenda) existing between the offender who did not denounced the crime against state security and the offender who committed the act against state security.

This issue is the subject of an extensive study, and the present number of the publication contains only the first part of the article; the other two will be published in subsequent numbers of the same publication.

The author examines in this part, among other things, the categories of persons who can benefit of this impunity, and a number of other general issues, such as the real or personal character of the institution and its ratio to the hypothesis of a plurality of criminals acting together in the accomplishment of the lack of denunciation of a crime against state security. Furthermore, the article seeks to provide a rational justification for the decision of the legislature to grant such a benefit to certain categories of offenders.

The second part of the article will analyze the matter of the effects produced upon the researched institution by the factual error (error facti), and the third part will study the question of the effects of the error of law (error juris) in the same matter.

Key words: *impunity; lack of denunciation; crimes against state security; Romanian Penal Code of 1968; new Romanian Penal Code of 2009; special meaning in the romanian criminal law of the notions of spouse, close relative and family member.*

[1.] (1.1.) În considerarea preconizatului moment al ieșirii din vigoare a Codului penal român de la 1968 (Legea nr. 15/1968¹) și a înlocuirii acestuia cu o nouă lege penală generală (Legea nr. 286/2009²), în cuprinsul prezentului articol ne vom preocupa de o reglementare care se anunță a trece testul tranziției legislative, supraviețuind în noua legislație penală într-o poziție normativă asemănătoare aceleia pe care a ocupat-o timp de mai bine de patru decenii, anume: cauza specială de nepedepsire întemeiată pe existența unei calități anume a nedenunțătorului unei infracțiuni contra siguranței statului/securității naționale, în raport de infractorul care a săvârșit infracțiunea nedenunțată.

(1.2.) Desigur, ca un corolar firesc al unui proces atât de amplu pe cât este acela care presupune înlocuirea unui cod cu un altul, într-o ramură fundamentală de drept, precum aceea a dreptului penal, există – inclusiv în materia instituției cauzelor de nepedepsire – o serie de reasezări normative, manifestate atât la nivelul normelor generale³, cât și a celor speciale. Astfel, unele cauze speciale de nepedepsire, inserate în partea specială a Codului penal de la 1968, nu se mai regăsesc în partea specială a noului Cod penal (2009), fie ca urmare a schimbării naturii lor juridice, fie ca efect al renunțării la normele de incriminare pe lângă care erau consacrate, fie ca urmare a modificării opțiunilor de politică penală, potrivit liberei și suveranei aprecieri a legiuitorului.⁴ De asemenea, partea specială a noului Cod penal (2009) va conține o serie de cauze speciale de nepedepsire neprevăzute în partea specială a codului de la 1968, unele fiind

¹ Codul penal român de la 1968 a fost publicat în Buletinul Oficial al României nr. 79 - 79 bis / 21 iunie 1968, republicat inițial potrivit dispozițiilor Legii nr. 6 / 1973, în Buletinul Oficial nr. 55 – 56 / 23 aprilie 1973 și apoi republicat din nou, potrivit prevederilor Legii nr. 140 / 1996, în Monitorul Oficial al României nr. 65 / 16 aprilie 1997.

² Noul Cod penal român, promulgat în anul 2009, a fost publicat în Monitorul Oficial nr. 510 / 24 iulie 2009.

³ Pentru o analiză a acestor situații, a se vedea: Mihai Dunea, *Studiu comparativ privind reglementarea cauzelor generale de nepedepsire în actualul Cod penal (1968) și în Legea nr. 286/2009 – noul Cod penal al României*, în *Studii și cercetări juridice europene, vol. II – Drept public*, revista Conferinței Internaționale a Doctoranzilor în Drept, organizată de Facultatea de Drept și Științe Administrative a Universității de Vest din Timișoara și de Centrul de Studii și Cercetări Juridice, ediția 2010, Editura Wolters Kluwer, București, 2010, p. 243-257.

⁴ Pentru o analiză a acestor situații, a se vedea: Mihai Dunea, *Reflecții asupra discontinuității reglementării unor cauze speciale de impunitate. Comparație între Codul penal în vigoare și Noul Cod penal*, în revista *Caiete de Drept Penal*, nr. 1/2011, p. 139-157.

preluate din legi penale speciale sau din legi extra-penale, conținând însă și dispoziții penale, altele constituind noutăți propriu-zise pentru peisajul normativ autohton.

(1.3.) Cadrul de față, însă, urmează a fi dedicat unei preocupări punctuale referitoare la concentrarea asupra reținerii elementelor de continuitate existente la nivelul reglementării din partea specială a Codului penal (atât a celui din 1968, cât și a celui din 2009), față de instituția cauzei speciale de impunitate deja menționată, surprinzând – acolo unde este cazul – elementele de noutate aduse de noua reglementare. Alături de aceasta, trebuie făcută precizarea că noul Cod penal (2009) încadrează în acest context de continuitate față de prevederile Codului penal de la 1968 și alte cauze speciale de nepedepsire, a căror reglementare o menține într-o esență nealterată, anume cauzele de impunitate prevăzute pentru următoarele infracțiuni⁵: nedenunțarea unor infracțiuni contra siguranței statului (art. 170 alin. 3 C. pen. 1968) – nedenunțarea unor infracțiuni contra securității naționale (art. 410 alin. 3 C. pen. 2009); tăinuirea (art. 221 alin. 2 C. pen. 1968) – tăinuirea (art. 270 alin. 3 C. pen. 2009); darea de mită (art. 255 alin. 3 C. pen. 1968) – darea de mită (art. 290 alin. 3 C. pen. 2009); mărturia mincinoasă (art. 260 alin. 2 C. pen. 1968) – mărturia mincinoasă (art. 273 alin. 3 C. pen. 2009); nedenunțarea unor infracțiuni (art. 262 alin. 2, 3 C. pen. 1968) – nedenunțarea (art. 266 alin. 2, 3 C. pen. 2009); favorizarea infractorului (art. 264 alin. 3 C. pen. 1968) – favorizarea făptuitorului (art. 269 alin. 3 C. pen. 2009); încăierarea (art. 322 alin. 4 C. pen. 1968) – încăierarea (art. 198 alin. 4 C. pen. 2009); asocierea pentru săvârșirea de infracțiuni (art. 323 alin. 3 C. pen. 1968) – constituirea unui grup infracțional organizat (art. 367 alin. 4 C. pen. 2009).

(1.4.) După cum se poate observa prin lectura textului legal care conține incriminarea nedenunțării unor infracțiuni contra siguranței statului / securității naționale (și după cum reiese și din enumerarea efectuată anterior, a situațiilor de

⁵ Ordinea expunerii corespunde prioritar ordonării crescătoare a articolelor în care sunt reglementate respectivele norme de incriminare și cauzele speciale de impunitate corespunzătoare acestora, în economia prevederilor Codului penal de la 1968, în secundar fiind indicată și localizarea acestora în cuprinsul dispozițiilor noului Cod penal (2009). Rațiunea preponderentă pentru această opțiune rezidă în faptul că, la data elaborării prezentului articol, legea penală generală în vigoare o reprezenta Codul penal de la 1968, nefiind încă nici măcar finalizat proiectul legii de punere în aplicare a noului Cod penal (2009), prin care urmează a se stabili data intrării în vigoare a acestuia.

continuitate în reglementarea cauzelor speciale de nepedepsire cuprinse în partea specială a celor două coduri penale înscrise în procesul tranziției legislative autohtone contemporane), în economia prevederilor articolului 170 din Codul penal de la 1968, respectiv a articolului 410 din Codul penal din 2009, se observă reglementarea separată, în alineatul al 2-lea, respectiv al 3-lea, a două cauze distincte de impunitate raportate la aceeași normă de incriminare, care sunt întemeiate pe considerente eterogene în justificarea nepedepsirii infractorului nenedunțător. După cum am mai precizat la un moment anterior, în cadrul de față vom restrânge analiza doar la studiul cauzei speciale de impunitate care se întemeiază pe existența unei anumite calități determinate a nenedunțătorului în raport de subiectul activ al infracțiunii nenedunțate, cercetând, așadar, doar instituția reglementată în alin. al 2-lea, în ambele articole indicate.

[2.] (2.1.) Anterior acestui demers, însă, apreciem că se impune evidențierea faptului că *cele două coduri penale în tranziție* avute în vedere *nu cunosc, în privința cauzelor speciale de nepedepsire ordonate în materia infracțiunilor contra siguranței statului / securității naționale, doar asemănări*. Astfel, este de observat că prevederile noului Cod penal (2009) nu mai conțin dispoziții separate, ordonate într-un text anume dedicat cauzelor speciale de nepedepsire particularizate pentru unele infracțiuni din această categorie, în continuarea modelului art. 172 din C. pen. de la 1968⁶. Legiuitorul noului Cod penal (2009) a eficientizat reglementarea cauzelor de nepedepsire, abandonând soluția legiuitorului penal de la 1968, care particulariza, în raport de infracțiunile contra siguranței statului, sub formă de cauză specială de impunitate, împrejurarea prevăzută drept cauză generală de nepedepsire în materia participației – anume: împiedicarea săvârșirii faptei – preluată ca bază de reglementare și îmbogățită cu o cerință suplimentară: obligația (auto)denunțării. În schimb, s-a procedat inductiv, suprimându-se cauza specială, absorbind-o în conținutul celei generale⁷, într-o reglementare fidelă procesului evolutiv de perfecționare

⁶ Art. 172 (C. pen. 1968), cu denumirea marginală „Unele cauze de nepedepsire sau de reducere a pedepsei”, prescria în alin. 1: „Participantul la infracțiunile prevăzute în prezentul titlu nu se pedepsește, dacă denunță în timp util săvârșirea infracțiunii, astfel ca să fie împiedicată consumarea ei, sau dacă împiedică el însuși consumarea infracțiunii și apoi o denunță”.

⁷ Art. 51 din noul Cod penal (2009), cu nota marginală: „Împiedicarea săvârșirii infracțiunii”, prevede: „(1) Participantul nu se pedepsește dacă, înainte de descoperirea faptei, denunță

legislativă, întemeiat pe procedeul abstractizării, al unificării instituțiilor cu bază sau manifestare similară dovedită empiric, trecându-se de la categorii particulare la categorii generale suplă, apte să se plieze pe particularitățile unei pluralități de ipoteze.

(2.2.) De asemenea, în structura Titlului X din partea specială a noului Cod penal (2009) – care este dedicat incriminării faptelor îndreptate contra securității naționale – nu se mai regăsește o normă care să preia ca atare prevederea din art. 167 C. pen. 1968 – privind infracțiunea de complot – ceea ce implică și absența cauzei speciale de nepedepsire reglementată pentru aceasta (art. 167 alin. 4 C. pen. 1968), întemeiată pe denunțarea faptei anterior descoperirii acesteia. Apreciem că ne aflăm doar aparent în fața unei discontinuității pe fond a reglementării din cele două coduri, în această materie, noul legiuitor neurmărind o dezincriminare a tipului de conduită faptică tipizată prin codul de la 1968 sub denumirea de „complot”⁸, ci operând doar o integrare a acesteia în sfera mai cuprinzătoare a unei alte norme de incriminare – constituirea unui grup infracțional organizat (art. 367 C. pen. 2009) – care tinde să cuprindă la un loc infracțiunile ce dau conținut noțiunii de pluralitate constituită de făptuitori, într-o atitudine normativă consecventă urmării

săvârșirea infracțiunii, astfel încât consumarea acesteia să poată fi împiedicată, sau dacă împiedică el însuși consumarea infracțiunii. (2) Dacă actele îndeplinite până în momentul denunțării sau împiedicării constituie o altă infracțiune, participantului i se aplică pedeapsa pentru această infracțiune”.

⁸ Complotul este, în esență, o formă specifică de manifestare a conceptului de pluralitate constituită de făptuitori, particularizată la domeniul infracționalității îndreptate împotriva siguranței statului. Astfel, potrivit art. 167 alin. 1 din C. pen. de la 1968, complotul consta în: „Inițierea sau constituirea unei asociații sau grupări în scopul săvârșirii vreuneia dintre infracțiunile prevăzute în art. 155-163, 165 și 166¹, ori aderarea sau sprijinirea sub orice formă a unei astfel de asociații sau grupări...”. În sensul naturii juridice a complotului, a se vedea și: Maria Zolyneak, *Drept penal. Partea generală*, vol. II, Ed. Fundației „Chemarea”, Iași, 1993, p. 442; Costică Bulai, Bogdan Nicolae Bulai, *Manual de drept penal. Partea generală*, Ed. Universul Juridic, București, p. 2007, p. 456; Matei Basarab, în: Matei Basarab (coordonator), Viorel Pașca, Gheorghiuță Mateuș, Constantin Butiuc, *Codul penal comentat. Vol. I. Partea generală*, Ed. Hamangiu, București, 2007, p. 144; Constantin Mitrache, în: Constantin Mitrache, Cristian Mitrache, *Drept penal român. Partea generală*, ediția a VIII-a revăzută și adăugită, Ed. Universul Juridic, București, 2010, p. 313, 314; Tudorel Toader, *Drept penal român. Partea specială*, ediția a 5-a revizuită și actualizată, Ed. Hamangiu, București, 2011, p. 4, 22;

aceluiși principiu al defragmentării dispozițiilor legislative prezentând substrat comun, al unificării lor și al simplificării legii. Așadar, atât esența incriminării de la art. 167 C. pen. 1968, cât și cauza specială de nepedepsire corespunzătoare acesteia, opinăm că nu dispar în mod substanțial din reglementarea noului Cod penal (2009), regăsindu-se în acesta, e adevărat, fără elementul de particularizare în raport de o anumită categorie de infracțiuni – cele contra siguranței statului / securității naționale.

[3.] (3.1.) Un alt aspect preliminar studiului propriu-zis asumat, care necesită abordare în acest cadru (aspect în egală măsură relevant pentru analiza ambelor cauze speciale de nepedepsire reglementate în legătură cu infracțiunea de nedenunțare a unor infracțiuni contra siguranței statului / securității naționale), îl reprezintă *comparația sferei de cuprindere a incriminării în cauză, în cele două coduri penale*. Astfel, deși obligația de denunțare ce incumbă destinatarii legii penale tinde să privească, în linii generale, aceleași activități infracționale îndreptate împotriva siguranței statului / securității naționale, indiferent de codul la care se realizează referința, sunt de sesizat și unele nesuprapuneri, aspect ce ne interesează, deoarece *sfera de incidență a normei de incriminare determină sfera de incidență a cauzelor speciale de impunitate atașate*.

Astfel, ambele norme de incriminare prevăd că omisiunea de a denunța (înștiința) deîndată autoritățile, reprezintă infracțiune doar atunci când se raportează la anumite infracțiuni dintre cele contra siguranței statului / securității naționale; așadar, obligația denunțării nu este impusă sub sancțiune penală indiferent de infracțiunea contra siguranței statului / securității naționale de a cărei săvârșire a luat cunoștință un destinatar al legii penale, ci numai corelată cu anumite astfel de activități infracționale.

În timp ce art. 170 din C. pen. de la 1968 incriminează nedenunțarea prin raportare la infracțiunile prevăzute la art. 155-163, 165, 166¹ și 167 din acest cod, art. 410 din C. pen. 2009 leagă nedenunțarea de infracțiunile reglementate de art. 394-397, 399-403 și 406-409 din codul în cauză. O analiză axată pe urmărirea elementelor constitutive ale acestor infracțiuni, în considerarea generală, de ansamblu (iar nu în cele mai nuanțate detalii caracteristice), a aspectelor care tind să le individualizeze, oferă un tablou orientativ al echivalențelor și discordanțelor existente în reglementarea celor două coduri.

(3.2.) Putem constata – în principiu – o liniaritate a reglementării în ceea ce privește obligația de denunțare a următoarelor infracțiuni: trădarea (art. 155 C. pen. 1968) – trădarea (art. 394 C. pen. 2009); trădarea prin ajutorarea inamicului (art. 156 C. pen. 1968) – trădarea prin ajutorarea inamicului (art. 396 C. pen. 2009); trădarea prin transmitere de secrete (art. 157 C. pen. 1968) – trădarea prin transmitere de informații secrete de stat (art. 395 C. pen. 2009)⁹; acțiunile

⁹ Aici există și o deosebire, deoarece din structura normei de la art. 395 al noului C. pen. (2009) dispăre reglementarea ipotezei cuprinse în alin. 2 al art. 157 din C. pen. de la 1968, referitoare la „aceleași fapte [ca cele de la alin. 1 – precizarea noastră, M.D.] dacă privesc alte documente sau date [decât cele care constituie informații secrete de stat – p.n., M.D.] care prin caracterul și importanța lor fac ca fapta săvârșită să pericliteze securitatea statului”. Potrivit C. pen. din 1968, această construcție incriminatorie avea atașată o sancțiune abstractă mai favorabilă decât aceea din alin. 1 (închisoarea de la 5 la 20 de ani și interzicerea unor drepturi, spre deosebire de pedepsele alternative: detențiunea pe viață sau închisoarea de la 15 la 25 de ani și interzicerea unor drepturi). În consecință, în raport de această prevedere legală, se legitimează interogația referitoare la corecta determinare a naturii juridice a normei din alineatul secund al art. 157: este vorba despre o variantă atenuată a infracțiunii reglementată în forma sa de bază în alin. 1 (așa cum ar indica logica expunerii textelor, corelată cu diferențele în gravitatea sancțiunii, în condițiile identității elementelor constitutive, cu excepția tipului de documente sau date de care este legată activitatea incriminată); sau suntem în prezența unuia din cazurile atipice în care norma în conținutul său de bază este cuprinsă într-unul din alineatele subsecvente, pentru ca în primul alineat să fie reglementată o formă derivată, agravată, a infracțiunii; or, poate, acesta este unul dintre acele cazuri în care legiuitorul cuprinde în același articol, în alineate distincte, mai multe norme diferite de incriminare, care reprezintă activități infracționale independente, unite doar formal, printr-o relativă unitate de sediu normativ? (Despre distincția între tipurile, categoriile de conținut a infracțiunii, a se vedea: Florin Streteanu; *Tratat de drept penal. Partea generală. Vol. I*, Ed. C.H. Beck, București, 2008, p. 339-343; Dragoș Bărcănescu, *Conținutul infracțiunii și principiul legalității*, Ed. All Beck, București, 2005). Dintre aceste variante, opțiunea noastră (întemeiată pe considerente a căror expunere excede, din păcate, cadrulul de față) se îndreaptă pentru cea dintâi: formă atenuată a infracțiunii! În orice caz, noul legiuitor simplifică problema, renunțând la varianta în cauză, în reglementarea art. 395 C. pen. În ceea ce privește natura juridică a normei cuprinse în alin. 2 al art. 157 C. pen. 1968, a se vedea – Iosif Fodor, în: Vintilă Dongoroz (coordonator), Iosif Fodor, Siegfried Kahane, Ion Oancea, Nicoleta Iliescu, Constantin Bulai, Rodica Stănoiu, Victor Roșca, *Explicații teoretice ale Codului penal român. Partea specială. Vol. III*, Ed. Academiei Române și Ed. All Beck, București, 2003, p. 19-20, 49, 55-56; George Antoniu, în: Teodor Vasiliu (coordonator), Doru Pavel, George Antoniu, Dumitru Lucinescu, Vasile Papadopol, Virgil Rămureanu, *Codul penal comentat și adnotat. Partea specială. Vol. I*, Ed. științifică și enciclopedică, București, 1975, p. 28; Octavian Loghin, Tudorel Toader, *Drept penal român*.

dușmănoase contra statului (art. 158 C. pen. 1968) – acțiunile ostile contra statului (art. 399 C. pen. 2009); spionajul (art. 159 C. pen. 1968) – spionajul (art. 400 C. pen. 2009); atentatul care pune în pericol siguranța statului (art. 160 C. pen. 1968) – atentatul care pune în pericol securitatea națională (art. 401 C. pen. 2009)¹⁰; atentatul contra unei colectivități (art. 161 C. pen. 1968) - atentatul contra unei colectivități (art. 402 C. pen. 2009); actele de diversiune (art. 163 C. pen. 1968) - actele de diversiune (art. 403 C. pen. 2009).

(3.3.) De asemenea, s-ar putea aprecia existența unei *continuități de reglementare comprimate* (cel puțin parțiale) între infracțiunile de subminare a puterii de stat (art. 162 C. pen. 1968) și acțiuni împotriva ordinii constituționale (art. 166¹ C. pen. 1968) – pe de o parte – și infracțiunea de acțiuni împotriva ordinii constituționale (art. 397 C. pen. 2009) – pe de altă parte.¹¹

Partea specială, Casa de editură și presă „Șansa”, București, 1994, p. 29-32; D. Bărcănescu, *op. cit.*, p. 49, 50; T. Toader, *op. cit.*, p. 10-12.

¹⁰ Și aici se impune o precizare, referitoare la modificarea sferei de cuprindere a normei de incriminare: în timp ce în reglementarea C. pen. de la 1968, în conținutul constitutiv al infracțiunii complexe de atentat care pune în pericol siguranța statului se absorbeau nu doar activități infracționale îndreptate împotriva vieții, ci și împotriva integrității corporale ori sănătății subiectului pasiv special indicat de norma de incriminare avută în vedere, legiuitorul noului Cod penal restrânge incriminarea complexă în cauză, construind-o doar în considerarea absorbției infracțiunilor contra vieții unui asemenea subiect pasiv calificat, cu excluderea infracțiunilor contra integrității corporale sau sănătății, care rămân a fi încadrate potrivit normelor obișnuite de incriminare din materia infracțiunilor contra persoanei, indiferent de calitatea subiectului pasiv nemijlocit. De asemenea, noul text tinde a mai disipa din potențiala ambiguitate terminologică a normei anterioare, căci se referă – în considerarea acestui subiect pasiv nemijlocit – la o persoană „care deține o funcție de demnitate publică”, în loc de o persoană „care îndeplinește o activitate importantă de stat sau altă activitate publică importantă”, ceea ce constituie o circumsciere mai clară, mai obiectivă, a categoriei de referință, noua formulare fiind superioară din punct de vedere al previzibilității.

¹¹ Astfel, deși textul din art. 162 din C. pen. 1968 definește infracțiunea de subminare a puterii de stat prin referire la „acțiunea armată de natură să slăbească puterea de stat” (alin. 1), respectiv la „orice alte acțiuni violente săvârșite de mai multe persoane împreună, de natură să atragă aceleași urmări” (alin. 2), în timp ce art. 397 C. pen. 2009 are în vedere, ca alternativă faptică echivalentă la „acțiunea armată întreprinsă în scopul schimbării ordinii constituționale”, pe aceea urmărind „îngreunarea sau împiedicarea exercitării puterii de stat” (ceea ce reprezintă un adaos față de cuprinsul normei de la art. 166¹ C. pen. 1968, ce nu avea în vedere decât „întreprinderea oricărei acțiuni pentru schimbarea prin acțiuni ilegale și prin violență a ordinii constituționale...”), apreciem că îngreunarea – și cu atât mai mult împiedicarea – exercitării puterii de stat reprezintă

(3.4.) Apreciem că s-ar putea dezbate chestiunea referitoare la *potențiala preluare a unor elemente constitutive* ale conținutului juridic al infracțiunii de complot (art. 167 C. pen. 1968), în structura normativă a infracțiunii de constituire de structuri informative ilegale (art. 409 C. pen. 2009)¹², normă care nu își găsește un echivalent strict în textele de incriminare cuprinse în materia infracțiunilor contra siguranței statului din partea specială a Codului penal de la 1968. Această nouă incriminare pare a fi fost inspirată parțial dintr-o faptă prevăzută de o lege penală specială, anume de art. 19 al Legii nr. 51/1991 privind siguranța națională a României¹³. Un indiciu în acest sens (dincolo de relativa asemănarea, din punct de vedere al substanței conținutului, între incriminarea din legea specială și aceea inserată în partea specială a noului Codului penal - 2009), este prevederea din proiectul legii de punere în aplicare a noului Cod penal, potrivit căreia art. 19 din Legea nr. 51/1991 urmează a se abroga odată cu intrarea în vigoare a Legii nr. 286/2009¹⁴; concluzia care reiese

concepte care încorporează și dau conținut noțiunii de slăbire a puterii de stat. Ca atare, în ciuda unei lipse de suprapunere complete a textului art. 162 din C. pen. 1968 peste o parte din textul art. 397 din C. pen. 2009, ținând cont însă de inexistența unei norme de incriminare de sine stătătoare în care să se constate perpetuarea reglementării autonome, în noul cod, a faptei de subminare a puterii de stat, precum și luând în considerare un adaos la reglementarea infracțiunii de acțiuni împotriva ordinii constituționale – prin comparație cu prevederile art. 166¹ C. pen. 1968 – care încorporează în mod evident elemente asemănătoare cu cele ale subminării puterii de stat, conchidem că noul legiuitor penal a comprimat (măcar în parte) în norma de incriminare de la art. 397, elemente constitutive preluate atât din reglementarea art. 166¹, cât și din aceea a art. 162 din C. pen. de la 1968.

¹² Conform art. 409 din C. pen. 2009, reprezintă infracțiunea de constituire de structuri informative ilegale „inițierea, organizarea sau constituirea pe teritoriul României a unor structuri informative în scopul culegerii de informații secrete de stat ori desfășurarea de către acestea a unei activități de culegere sau prelucrare de asemenea informații, în afara cadrului legal”.

¹³ Lege publicată în M. Of. nr. 163 din 7 august 1991. Potrivit dispoziției cuprinse la art. 19, incriminarea se referă la „inițierea, organizarea sau constituirea pe teritoriul României a unor structuri informative care pot aduce atingere siguranței naționale, sprijinirea în orice mod a acestora sau aderarea la ele, deținerea, confecționarea sau folosirea ilegală de mijloace specifice de interceptare a comunicațiilor, precum și culegerea și transmiterea de informații cu caracter secret ori confidențial, prin orice mijloace, în afara cadrului legal”.

¹⁴ Avem în vedere dispoziția de la art. 37 pct. 1 al proiectului legii pentru punerea în aplicare a Codului penal și pentru modificarea și completarea unor acte normative care cuprind dispoziții penale, astfel cum se prezenta acest proiect la momentul adoptării sale de către Senat și al trimiterii spre dezbateri la Camera Deputaților (cameră decizională în materie), stadiu al procesului

din coroborarea celor două observații credem că se impune de la sine, în sensul indicat mai sus.

Totuși, este de observat faptul că infracțiunea descrisă în art. 19 din Legea nr. 51/1991 constituie o normă de incriminare subsidiară¹⁵, reținerea sa fiind condiționată de inexistența unui alte încadrări juridice posibile pentru aceeași faptă concretă, având însă atașată o sancțiune mai drastică; astfel, potrivit părții finale a prevederii din art. 19 al legii avute aici în vedere, se dispune că fapta descrisă în cuprinsul său „constituie infracțiune și se pedepsește cu închisoare de la 2 la 7 ani”, dar numai „dacă fapta nu constituie o infracțiune mai gravă”. În legătură cu această constatare, este de evidențiat sancțiunea prevăzută de legiuitor pentru infracțiunea de complot (art. 167 C. pen. 1968), anume detențiunea pe viață sau închisoarea de la 15 la 25 de ani și interzicerea unor drepturi (cu particularitatea interdicției depășirii pedepsei prevăzute de lege „pentru cea mai gravă dintre infracțiunile care intră în scopul asociației sau grupării” – art. 167 alin. 2; având în vedere infracțiunile indicate expres și limitativ ca reprezentând fapte în scopul comiterii cărora inițierea sau constituirea unei asociații sau grupări, ori aderarea sau sprijinirea acestora, dobândește valoare de conduită ilicită penal, cu titlu de infracțiune de complot – faptele prevăzute la art. 155-163, 165 și 166¹ C. pen. 1968 – se constată că

legislativ existent la data redactării prezentelor rânduri. Documentul poate fi consultat în format electronic, pe site-ul Camerei Deputaților (www.cdep.ro), la adresa completă de internet: <http://www.cdep.ro/proiecte/2011/100/00/0/se100.pdf> [adresa a fost verificată pe 7.08.2012].

¹⁵ Situația se încadrează într-una din ipotezele posibile ale concursului de calificări (norme, texte, legi), anume aceea indicată în doctrină drept „calificare alternativă”. În acest sens: F. Streteanu, *op. cit.*, p. 319; Florin Streteanu, *Concursul de infracțiuni*, Ed. Lumina Lex, București, 1999, p. 142 ș.u. Pentru dezvoltări în privința criteriilor de soluționare a concursului de texte (norme) de incriminare, inclusiv criteriul subsidiarității, a se vedea și: Maria Zolyneak, *Concursul de infracțiuni în dreptul penal român*, teză de doctorat (nepublicată, susținută în anul 1970, în cadrul Facultății de Drept a Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, sub coordonarea științifică a prof. univ. dr. Grigore Theodoru), depusă la Biblioteca Facultății de Drept a Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași; George Antoniu, *Unitatea de infracțiune. Contribuții*, în *Revista de Drept Penal*, nr. 3/1999, p. 37 ș.u.; Constantin Duvac, *Unitatea de infracțiune și pluralitatea de infracțiuni. Reflecții*, în *Revista de Drept Penal*, nr. 2/2008, p. 104-119; Constantin Duvac, *Concursul de norme penale (concursul de texte). Reflecții*, în *Revista de Drept Penal*, nr. 2/2009, p. 61-95 (și în special p. 76-82); Constantin Duvac, *Pluralitatea aparentă de infracțiuni*, Ed. Universul Juridic, București, 2008, p. 53-110 (și în special p. 84-92).

valoarea cea mai redusă a sancțiunii abstracte pentru vreuna dintre acestea este închisoarea de la 5 la 15 ani și interzicerea unor drepturi, corespunzătoare infracțiunii de la art. 166¹: acțiuni împotriva ordinii constituționale). Ca atare, ori de câte ori fapta concret săvârșită va întruni atât condițiile necesare pentru a fi încadrată ca infracțiune de complot, cât și ca infracțiunea reglementată de art. 19 din Legea nr. 51/1991, nu va exista un concurs de infracțiuni, ci o unitate infracțională, dintre cele două norme de incriminare preponderență având cea din partea specială a Codului penal de la 1968, art. 167.

Desigur, se pune problema dacă o atare situație de fapt este aptă să se contureze în realitatea obiectivă, iar răspunsul la această interogație îl apreciem a fi pozitiv.¹⁶ Drept urmare, în măsura în care infracțiunea din legea specială este preluată în noul Cod penal, iar aceasta suporta anumite ipoteze factice în care se suprapunea cu incriminarea complotului, căreia îi ceda în vederea încadrării juridice în considerarea căreia să se desfășoare activitatea de tragere la răspundere penală, reiese – printr-un silogism simplu – că anumite ipostaze care în condițiile activității Codului penal de la 1968 erau soluționate prin recurgere la prevederile art. 167 (complotul), își vor găsi rezolvare – ulterior intrării în vigoare a noului Cod penal (2009) – prin aplicarea art. 409 (constituirea de structuri informative ilegale), pentru ca celelalte ipostaze factice sub care se putea manifesta infracțiunea de complot să fie preluate de incriminarea cuprinsă la art. 367 C. pen. 2009 (constituirea unui grup infracțional organizat).

(3.5.) Observăm că intervine o *discontinuitate de reglementare* la nivelul celor două coduri în privința subminării economiei naționale¹⁷, activitate

¹⁶ Din moment ce norma de incriminare a complotului conține referiri la infracțiuni precum trădarea prin transmitere de secrete, ori spionajul, apreciem viabilă posibilitatea inițierii, organizării sau constituirii, ori a aderării sau sprijinirii unei asociații sau grupări de tip informativ care să își propună obținerea, procurarea, deținerea și transmiterea unor date, informații secrete de stat, sau informații confidențiale, unor puteri sau organizații străine ori agenților acestora (inclusiv prin „deținerea, confecționarea sau folosirea ilegală de mijloace specifice de interceptare a comunicațiilor”), periclitanđ astfel siguranța națională. Este de observat că într-o atare ipoteză faptică ar fi, formal, întrunite, atât elementele constitutive ale complotului cât și acelea ale incriminării de la art. 19 din Legea nr. 51/1991, care, însă, datorită dispoziției finale exprese, va ceda încadrarea juridică a faptei normei din art. 167 C. pen. 1968.

¹⁷ Conform art. 165 C. pen. 1968, subminarea economiei naționale consta în „fapta de a folosi o unitate din cele la care se referă art. 145 [anume: autorități publice, instituții publice, instituții sau alte persoane juridice de interes public, ori de administrare, folosire sau exploatare a bunurilor

incriminată în C. pen. de la 1968, în art. 165, dar nepreluată la nivelul noului Cod penal. Ca atare, omisiunea încunoștințării autorităților despre săvârșirea unei fapte de subminare a economiei naționale (care, potrivit art. 170 din C. pen. de la 1968, reprezintă infracțiunea de nedenunțare), nu va mai determina, după intrarea în vigoare a noului cod, existența infracțiunii de nedenunțare a unor infracțiuni contra securității naționale (art. 410 C. pen. 2009). În consecință, în acest sens, reținem și o restrângere (cu efecte favorabile¹⁸ asupra subiecților activi) a sferei de incidență a cauzelor speciale de impunitate reglementate în alineatele 2, respectiv 3, din cele două norme de incriminare pe care le avem în vedere în acest cadru.

(3.6.) Pe de altă parte, *tot în privința surprinderii deosebirilor de reglementare în materie*, între cele două coduri, dar în sensul unei lărgiri (în sens nefavorabil¹⁹) a sferei de cuprindere a cauzelor speciale de nepedepsire

proprietate publică, servicii de interes public – p.n., M.D.], ori de a împiedica activitatea normală a acesteia, dacă fapta este de natură să submineze economia națională”.

¹⁸ Considerăm că precizarea este utilă, deoarece, în mod normal, o restrângere a sferei de incidență a unei instituții care produce efecte în favoarea persoanelor care exteriorizează acte deviante (în special de la normele dreptului penal) – așa cum este instituția cauzelor de nepedepsire – nu reprezintă o modificare legislativă care să opereze în beneficiul categoriei de persoane amintite. Cu toate acestea, atunci când această restrângere este determinată de dispariția incriminării în considerarea căreia erau reglementate respectivele cauze de nepedepsire, prin excepție de la regulă, motivul particular al restrângerii sferei de aplicare a impunității propriu-zise justifică aprecierea situației ca fiind una mai favorabilă făptuitorilor, deoarece absența incriminării presupune *eo ipso* lipsa caracterului punibil al unui anumit tip de comportament, ceea ce este de preferat cazului în care conduita este incriminată și punibilă, iar impunitate este acordată – cu titlu excepțional – doar anumitor categorii de subiecți activi, sub condiții determinate, a căror verificare se impune pentru funcționarea cauzelor de nepedepsire și – în plus – cu absența producerii efectului exonerator în raport de caracterul infracțional propriu-zis al activității desfășurate, de calificarea pozitivă a relevanței penale a acesteia.

¹⁹ Ca și în ipoteza anterioară, ne situăm din nou pe terenul unor efecte atipice, determinate tot de specificul cauzei care atrage modificarea sferei de aplicare a cauzelor de nepedepsire avute în vedere. Astfel, de regulă, lărgirea sferei de cuprindere a unei instituții cu efecte favorabile asupra subiecților activi ai unor comportamente indezirabile social – precum este cazul instituției cauzelor de nepedepsire – constituie o schimbare legislativă benefică pentru aceștia. Însă, atunci când această extindere este determinată de lărgirea corelativă a sferei de cuprindere a unei norme de incriminare pe lângă care este atașată cauza specială de nepedepsire respectivă, împrerurarea extinderii implicite a sferei de aplicare a acesteia nu mai poate fi apreciată drept favorabilă noilor categorii de persoane beneficiare, deoarece în privința lor s-a trecut de la o lipsă de calificare

recunoscute în ambele, în legătură cu norma de incriminare a nedenunțării în materia infracțiunilor contra siguranței statului / securității naționale, indicăm faptul că, potrivit noului cod, reprezintă nedenunțarea unor infracțiuni contra siguranței statului și omisiunea înștiințării de îndată a săvârșirii infracțiunilor de compromitere a unor interese de stat (art. 406 C. pen. 2009), divulgare a secretului care periclitează securitatea națională (art. 407 C. pen. 2009), precum și a comiterii unor fapte încadrabile drept infracțiuni contra persoanelor care se bucură de protecție internațională (art. 408 C. pen. 2009). Aceste incriminări cunosc echivalent în normele de reglementare din C. pen. de la 1968²⁰, însă art.

penală a conduitei respective – care implica prin ea însăși lipsa punibilității – la o încadrare a conduitei respective în sfera de cuprindere a unei norme de incriminare, deci la dobândirea caracterului abstract punibil al comportamentului tipizat, cu doar secundara consecință a impunității restrictiv și limitativ acordate, în considerarea unor rațiuni de politică penală care se pot dovedi în timp schimbătoare, ceea ce relativizează în plus „beneficiul” legal de care – oricum – nu profită decât o fracție dintre subiecții activi ai respectivului gen de fapte, anterior neincriminate!

²⁰ Astfel: compromiterea unor interese de stat - art. 168 C. pen. 1968, divulgarea secretului care periclitează siguranța statului - art. 169 C. pen. 1968, infracțiuni contra reprezentantului unui stat străin - art. 171 C. pen. 1968. Sesizăm, în noul Cod penal (2009), simplificarea reglementării în materia divulgării secretului care periclitează siguranța statului / securitatea națională, prin renunțarea la două alineate prevăzute în art. 169 din C. pen. de la 1968, anume alin. 3 (care adăuga incriminării deținerii în afara îndatoririlor de serviciu a unui document ce constituie informație secret de stat – prevăzută la alin. 2 – incriminarea deținerii în afara îndatoririlor de serviciu a altor documente, în vederea divulgării, dacă fapta este de natură a pune în pericol siguranța statului), precum și alin. 4 (cuprinzând o formă atenuată a infracțiunii, pe motivul lipsei unei anumite calificări a subiectului activ, identificat drept „orice altă persoană” decât una care avea îndatoriri de serviciu legate de cunoașterea respectivelor documente sau date).

De asemenea, modificări sunt de semnalat și în analiza comparativă dintre norma de incriminare de la art. 171 C. pen. de la 1968 (infracțiuni contra reprezentantului unui stat străin) și aceea din art. 408 al noului C. pen. (2009) (infracțiuni contra persoanelor care se bucură de protecție internațională). Astfel, în forma adoptată de noul legiuitor penal român, structura normei de incriminare în cauză este scindată, în funcție de gravitatea faptei comise împotriva subiectului pasiv special indicat, gravitate dedusă din importanța valorii sociale ce constituie obiectul juridic secundar al incriminării: în primul alineat se reglementează sub o sancțiune abstractă expres determinată (în mod direct și nemijlocit), atentatul contra vieții, pentru ca în alineatul secund să fie reglementate, într-o formulă sancționatorie mijlocită raportată la anumite infracțiuni contra persoanei (variată de la o categorie de fapte incriminate la alta) – construită prin împrumutarea aceluiași mecanism sub care funcționează și cauzele speciale de agravare a pedepsei – faptele îndreptate contra integrității corporale, sănătății sau libertății subiectului pasiv special determinat în art. 408 al noului C. pen. (2009). Desigur, noua reglementare prezintă aptitudinea de a genera

interesante discuții în legătură cu natura juridică a dispoziției legale în cauză: unitate infracțională reglementată într-o formă tipică de bază și într-o formă derivată atenuată, sau diversitate incriminatorie comprimată în alineate separate ale unui singur articol – adică două reglementări distincte, adunate doar din rațiuni de sistematizare și tehnică legislativă (ce nu aduc atingere autonomiei conținutului) într-un singur articol, sub aceeași denumire marginală, acea „infracțiune prezentând conținuturi alternative”, distinctă de noțiunea de „infracțiune prezentând conținut alternativ”, așa cum utilizează noțiunile o parte a doctrinei (în acest sens: F. Streteanu, *op. cit.*, p. 339-343) – cu specificul că în această ipoteză nu pare că s-ar identifica două construcții incriminatorii de sine stătătoare, prezentând caracter distinct, ci că, mai degrabă, s-ar distinge o infracțiune complexă în alin. 1 (construcție incriminatorie autonomă, distinctă în raport de activitatea incriminată absorbită) și o cauză specială de agravare a pedepsei raportată la o diversitate de incriminări din sfera faptelor ce aduc atingere persoanei, în alin. al 2-lea (construcție lipsită de caracter incriminator propriu, de sine-stătător, dependentă de normele de incriminare a faptelor la care face referire prin agravarea regimului sancționator al acestora). În acest sens, se poate remarca deosebirea de exprimare dintre norma cuprinsă în alin. 1 – unde este vorba despre „atentat” – și formula utilizată în alin. 2 – unde se precizează: „infracțiunile intenționate contra...”. Dincolo de această importantă dimensiune, este de remarcat că în noua reglementare nu se mai regăsește în conținutul incriminării în discuție referirea la faptele ce aduc atingere demnității, care supraviețuiește formal în cuprinsul art. 171 din C. pen. de la 1968, în pofida întregii dezvoltări din spectrul juridico-penal, cuprinzând legislația, jurisprudența Curții Constituționale, precum și jurisprudența obligatorie prin care Înalta Curte de Casație și Justiție asigură interpretarea și aplicare unitară a legii pe întreg cuprinsul țării (soluțiile deciziilor pronunțate ca urmare a promovării căii extraordinare de atac constând în recursul în interesul legii), în privința problemei activității normelor de incriminare a insultei și calomniei, „odisee” finalizată cu aprecierea obligatorie (pentru instanțe) a acestora ca fiind ieșite din vigoare, în urma pronunțării controversatei decizii nr. 8/2010 a Secțiilor Unite ale Î.C.C.J., în soluționarea căii extraordinare de atac a recursului în interesul legii, promovată de către Procurorul general al României, în vederea stabilirii consecințelor deciziei Curții Constituționale nr. 62/2007 asupra activității dispozițiilor art. 205, 206 și 207 din C. pen. de la 1968 (pentru dezvoltarea acestei chestiuni, a se vedea, printre altele: T. Toader, *op. cit.*, p. 159-162; Florin Streteanu, *Succinte considerații privind efectele deciziilor Curții Constituționale, cu referire la infracțiunile de insultă și calomnie*, în revista *Caiete de Drept Penal*, nr. 3/2010, p. 37-45; Ion Ristea, *Incriminare sau dezincriminare*, în *Revista de Drept Penal*, nr. 3/2010, p. 112-115; Ghigheci Costel Cristinel, *Dacă sunt incriminate sau nu faptele de insultă și calomnie. Reflecții*, în *Revista de Drept Penal*, nr. 1/2010, p. 105-110). Tot cu titlu de deosebire, în noua reglementare se renunță la condiția legală specială necesară pentru punerea în mișcare a acțiunii penale, prevăzută de alin. 2 al art. 171 din C. pen. de la 1968, anume exprimarea dorinței exprese, în acest sens, de către guvernul străin al cărui reprezentant a fost subiectul pasiv nemijlocit (secundar) al infracțiunii. Nu în ultimul rând, este expres lărgită sfera persoanelor având calitatea de potențial subiect pasiv special, precizându-se nu doar reprezentanții unui stat străin, ci și „alte persoane care se bucură de protecție în conformitate cu convențiile internaționale”, dacă acestea se află în misiune oficială în România.

170 din acesta (incriminând fapta de nedenunțare) nu face nicio referire la ele. Drept urmare, în privința nedenunțării comiterii acestor activități tipizate de normele penale, noul cod extinde cuprinsul incriminării, lărgind – implicit – și sfera de cuprindere a efectului cauzelor speciale de nepedepsire asociate acestei incriminări (prin comparație cu reglementarea din C. pen. de la 1968).

[4.] (4.1.) Trecând la obiectul propriu-zis al analizei pendinte, începem prin a ne raporta la reglementările propriu-zise. Astfel, potrivit art. 170 alin. 2 din C. pen. de la 1968, se dispune că „omisiunea de a denunța, săvârșită de soț sau de o rudă apropiată, nu se pedepsește”²¹, iar conform art. 410 alin. 2 din C. pen. din 2009, legiuitorul prevede că „nedenunțarea săvârșită de un membru de familie nu se pedepsește”.

(4.2.) Ceea ce reiese cu indubitabilă claritate din prevederile ante- indicate este *natura juridică a instituției* reglementate prin textele respective, anume o cauză specială de impunitate, precum *și rațiunea care o justifică*, respectiv

²¹ Cuprinsul textului art. 170 alin. 2 din C. pen. de la 1968 este redat în forma sub care se înfățișează acesta la data elaborării prezentei lucrări. Trebuie precizat faptul că, în redactarea sa inițială, acesta prezenta un alt conținut, anume: „Omisiunea de a denunța, săvârșită de soț sau de o rudă apropiată, se pedepsește numai atunci când prin denunțare s-ar fi putut împiedica consumarea vreuneia dintre infracțiunile arătate în alin. 1. În acest caz, limitele pedepsei prevăzute în alin. 1 se reduc la jumătate”. Acest text a fost modificat, luând forma pe care o prezintă și la data elaborării prezentelor rânduri, prin art. I pct. 65 din Legea nr. 140/1996 pentru modificarea și completarea Codului penal (publicată în M. Of. nr. 289 din 14 noiembrie 1996). Este lesne de observat că în redactarea inițială, sfera de cuprindere a cauzei speciale de impunitate avută în vedere era mai restrânsă, calitatea de soț sau rudă apropiată cu infractorul implicat în comiterea uneia dintre infracțiunile contra siguranței statului (pe atunci denumite: „infracțiuni contra securității statului”), a căror nedenunțare atrăgea incidența art. 170 alin. 1 C. pen. de la 1968, determinând nepedepsirea doar pentru ipotezele de nedenunțare tardivă (din punctul de vedere al unei posibilități reale, efective, de prevenire a consumării acesteia). Pentru celelalte cazuri (în care nesăvârșirea infracțiunii de nedenunțare ar fi avut aptitudinea să conducă la împiedicarea consumării infracțiunii contra siguranței / securității statului în raport de care s-a comis nedenunțarea, așadar în ipotezele în care denunțarea ar fi fost potențial utilă), calitatea de soț sau rudă apropiată a nedenunțătorului față de subiectul activ al infracțiunii nedenunțate continua să producă efecte juridice favorabile acestuia, însă mai puțin intense, fiind valorificată doar sub forma unei cauze speciale de reducere a pedepsei. Pentru analiza în această configurație a cauzei studiate, a se vedea – O. Loghin, T. Toader, *op. cit.*, p. 63; C-tin. Bulai, în: V. Dongoroz (coordonator) și colectiv, *op. cit.*, vol. III (partea specială), p. 150; G. Antoniu, în: T. Vasiliu (coordonator) și colectiv, *op. cit.* (partea specială, vol. I), p. 63.

existența prezumată a anumitor sentimente de afecțiune legal recunoscute între persoanele care beneficiază de această instituție (subiecți activi ai infracțiunii de nedenunțare a unor infracțiuni contra siguranței statului / securității naționale) și persoanele care au comis infracțiunile nedenunțate.²² Este vorba, așadar, de una dintre cauzele de nepedepsire întemeiate pe aspecte de ordin subiectiv, anume ridicata probabilitate (empiric constatată în majoritatea cazurilor similare) a existenței unor sentimente și raporturi afective, de coeziune, firești, explicabile din punct de vedere uman, psiho-social și – astfel – relevante criminologic și juridic, care caracterizează de regulă relațiile dintre anumite categorii de persoane, între care există anumite legături subiective, afective, obiectivate din punct de vedere legal prin referire la statutul social și juridic corespunzător: soți, rude apropiate, membri de familie.²³

²² În același sens: C-tin. Bulai, în: V. Dongoroz (coordonator) și colectiv, *op. cit.*, vol. III (partea specială), p. 150; Octavian Loghin, *Cauzele speciale de nepedepsire sau de reducere a pedepsei prevăzute de Codul penal*, în *Analele științifice ale Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași*, seria *Științe Juridice*, 1991, p. 32; O. Loghin, T. Toader, *op. cit.*, p. 63; T. Toader, *op. cit.*, p. 29 (dar și p. 311 sau p. 316, în legătură cu unele cauze de nepedepsire similare, determinate de aceeași rațiune, reglementate în legătură cu alte norme de incriminare, precum nedenunțarea unor infracțiuni – art. 262 C. pen. 1968 – sau favorizarea infractorului – art. 264 C. pen. 1968).

²³ Această flagrantă și ireductibilă realitate, profund umană, a fost, de altfel, constatată și indicată – de către minți luminate, înscrise în panteonul gândirii filosofico-juridice – drept sursă producătoare a unor efecte în drept, încă din perioade îndepărtate ale istoriei universale. Astfel, de pildă, încă din 1651, Thomas Hobbes indica în celebra sa lucrare, „Leviathan: of the natural condition of mankind – on common wealth”, următoarele: „O convenție prin care mă leg să nu mă apăr de forță prin forță este întotdeauna nulă [fiind contrară stării naturale a ființei umane, după cum reiese din context – p.n., M.D.]. (...) O convenție prin care cineva se leagă să se acuze pe el însuși, în lipsa asigurării că va fi iertat, este de asemenea invalidă. Căci în starea de natură, unde fiecare om este judecător, nu este loc de acuzație, iar în starea de civilizație acuzația este urmată de pedeapsă, și întrucât aceasta înseamnă forță, omul nu este obligat să nu-i opună rezistență. *Același lucru este adevărat și în ceea ce privește acuzarea celor prin a căror condamnare omul cade în nefericire, cum ar fi a tatălui, a soției sau a unui binefăcător. Căci mărturia [mutatis mutandis, considerăm că se încadrează în context și delațiunea – p.n., M.D.] unui astfel de acuzator, dacă nu este depusă de bunăvoie, se presupune că este coruptă prin natura ei și, prin urmare, nu poate fi acceptată; iar când nu se poate da crezare mărturiei unui om, el nu este legat să o depună.*” [apreciem că enumerarea categoriilor de persoane a căror condamnare, fundamentată pe acuzarea (sinonimă în text și cu: delațiunea ori mărturia) unei persoane apropiate, care ar determina nefericirea unei astfel de ființe umane, este indicată orientativ, exemplificativ, iar nu limitativ, astfel încât poate include și categoria mamei, a copiilor acelei persoane, ori a unor rude apropiate;

[5.] (5.1.) Ceea ce se sesizează încă de la un prim contact comparativ între dispozițiile de impunitate astfel alăturate este *deosebirea de terminologie utilizată pentru determinarea categoriei de infractori care beneficiază*, pe temeiul acestei cauze subiective, *de nepedepsire*. În timp ce în *Codul penal de la 1968* se determină această categorie prin raportare alternativă la *relațiile de căsătorie*, respectiv la statutul de *rudă apropiată* (calități existente între subiectul activ al nedenunțării și persoana implicată în săvârșirea uneia dintre infracțiunile îndreptate contra siguranței statului a căror nedenunțare determină reținerea conținutului constitutiv al faptei incriminate la art. 170), în *noul Cod penal (2009)* raportarea este efectuată la categoria persoanelor ce sunt considerate a fi, din perspectiva legii penale, *membri de familie*.

Utilizarea, la nivel normativ, a acestor exprimări deosebite, presupune o scurtă incursiune în domeniul autonomiei conceptuale a dreptului penal, în condițiile în care în economia structurală a ambelor coduri, partea generală se încheie printr-un titlu dedicat interpretării legale contextuale a unor noțiuni utilizate de către legiuitorul penal²⁴ (uneori, într-un sens diferit de acela prezentat de aceleași noțiuni într-o altă ramură de drept, sau în limbajul curent, non-juridic), unde sunt definite inclusiv expresiile „rude apropiate” și „membru de familie” – în C. pen. de la 1968²⁵ – respectiv „membru de familie” – în C. pen. din 2009²⁶. Astfel, vom putea întregi aria de cuprindere particulară a cauzei speciale de nepedepsire de la art. 170 alin. 2 C. pen. 1968 / art. 410 alin. 2 C. pen. 2009, determinând sfera exactă a persoanelor care urmează a fi beneficiarele impunității legal acordate.

(5.2.) *Raportându-ne mai întâi la prevederile C. pen. de la 1968*, plecăm de la textul art. 170 alin. 2, referitor la *nepedepsirea soțului sau a rudei*

aceasta cu atât mai mult cu cât Hobbes admite integrarea în această categorie a „unui binefăcător”, persoană potențial străină de individ, sau mai puțin apropiată decât unele din categorii de persoane indicate de noi – p.n., M.D.] – Thomas Hobbes, *Despre om și societate (Leviatanul, în nuce)*, trad. de Mona Mamulea și Ovidiu Grama, Ed. All, București, 2011, p. 34-36.

²⁴ Titlul al VIII-lea din partea generală a C. pen. de la 1968 (cuprinzând art. 140 – 154), respectiv Titlul X din partea generală a noului C. pen. (2009) (cuprinzând art. 172 – 187), ambele denumite „Înțelesul unor termeni sau expresii în legea penală”.

²⁵ Art. 149, respectiv 149¹.

²⁶ Art. 177.

apropiate care omit denunțarea specifică incriminată în alin. 1. Deoarece niciun text din partea generală a codului nu oferă o descriere particulară a noțiunii de „soț”, reiese că explicația termenului trebuie căutată în dreptul comun, precum și în accepțiunea curentă pe care o poartă termenul în vorbirea obișnuită. Astfel, prin „soți” va trebui să înțelegem persoanele între care s-a încheiat valabil o căsătorie care nu este desfăcută și nici nu a încetat, potrivit dreptului comun, cu respectarea tuturor condițiilor legale (de fond și de formă) necesare.

Această calitate există între două persoane de sex opus, ajunse la o anumită vârstă, de la data finalizării formalităților de încheiere a căsătoriei, desfășurate în fața ofițerului stării civile, până la data desfacerii sau încetării căsătoriei.²⁷ În toată această perioadă, indiferent de raporturile efective dintre persoanele care au încheiat, în condițiile legii, această uniune liber consimțită, ei sunt considerați a fi soți, beneficiind de prezumția existenței relațiilor afective specifice acestui statut. În ceea ce privește instituția avută în vedere (și în general cauzele de nepedepsire ori de reducere a pedepsei întemeiate – printre altele – și pe calitatea de soț) această prezumție apreciem că este una absolută, deoarece impunitatea este acordată ca urmare a simplei constatări a existenței calității formale de soț, în persoana infractorului nedenunțator, în raport de persoana care a comis infracțiunea cu privire la care nu s-a îndeplinit obligația²⁸ de denunțare.

²⁷ Sergiu Bogdan, *Drept penal. Partea specială*, Ed. Universul Juridic, București, 2009, p. 33; C-tin. Bulai, în: V. Dongoroz (coordonator) și colectiv, *Explicații teoretice...*, vol. III (partea specială), p. 150.

²⁸ Reamintim în acest punct un aspect evidențiat deja în doctrină, anume acela că, analiza purtând asupra unei cauze de nepedepsire, nu se pune problema inexistenței infracțiunii, așadar, nici a unei lipse a obligației de denunțare din partea categoriilor de persoane indicate expres în lege ca beneficiari ai impunității. Formal, aceste persoane, neîndeplinindu-și obligația legală, penal sancționabilă, devin infractori, dar legiuitorul îi scutește de obligația de a-și vedea răspunderea penală încorporată efectiv prin stabilirea și aplicarea unei sancțiuni reprezentând consecința a răspunderii penale. În acest sens: O. Loghin, *op. cit.*, p. 32; O. Loghin, T. Toader, *op. cit.*, p. 63. Pentru o formulare în sens contrar (deși aceasta este inserată într-o secțiune a cărei denumire face în mod corect trimitere la natura juridică reală a instituției, anume cauză de nepedepsire – ceea ce determină caracterul contradictoriu al expunerii), a se vedea – G. Antoniu, în: T. Vasiliu (coordonator) și colectiv, *op. cit. (partea specială, vol. I)*, p. 63. De asemenea, în sensul – cu care nu putem fi de acord – că „din sfera subiectului activ [al infracțiunii de tănuire – p.n., M.D.] sunt excluși soțul și ruda apropiată (conform art. 221 alin. 2) [în acest text, legiuitorul Codului penal de la 1968 a inserat o cauză specială de nepedepsire identică cu aceea analizată în prezentul cadru –

Deoarece legea nu distinge, după cum această calitate este sau nu o veritabilă expresie juridică a unor efective relații de afecțiune și coexistență specifice persoanelor între care s-a încheiat o căsătorie, impunitatea nu este condiționată de natura raporturilor concrete dintre soți, fiind inadmisibile probele care ar tinde să dovedească o alterare a vieții de cuplu a soților, astfel încât să producă un efect de răsturnare a prezumției și de înlăturare, astfel, a beneficiului cauzei speciale de impunitate pentru soțul nedenunțator.²⁹

(5.3.) Dacă legiuitorul penal de la 1968 nu definește expres, în mod particular, noțiunea de „soț”, altfel stau lucrurile în privința celeilalte noțiuni, referitoare la categoria alternativă de persoane beneficiare ale impunității în caz de nedenunțare a unor infracțiuni contra siguranței statului. Astfel, art. 149 din C. pen. de la 1968 cuprinde o definiție a expresiei „rude apropiate”, valabilă din perspectiva generală a dreptului penal, enumerând: „ascendenții și descendenții, frații și surorile, copiii acestora, precum și persoanele devenite prin adopție, potrivit legii, astfel de rude”. În doctrină³⁰ s-a indicat că o interpretare corectă a sferei de cuprindere a acestei norme interpretative conduce la reținerea drept rude apropiate a tuturor descendenților în linie dreaptă (fii, nepoți de fiu, strănepoți de fiu ș.a.m.d. – limitarea fiind oferită doar de parametri biologici, în fapt, iar nu de gradul de rudenie, în drept), în raport cu toți ascendenții lor în linie dreaptă (părinți, bunici, străbunici – cu aceeași limitare, nu de grad, ci de ordin temporal), precum și a unor persoane între care există legături de rudenie colaterală, dar numai până la gradul al patrulea inclusiv, anume: frații între ei, nepoții de frate față de unchi (mătuși) – frați ai unuia din părinți – precum și

p.n., M.D.], a se vedea: Valerian Cioclei, *Drept penal. Partea specială. Infracțiuni contra patrimoniului*, Ed. C.H. Beck, București, 2011, p. 199.

²⁹ C-tin. Bulai, în: V. Dongoroz (coordonator) și colectiv, *Explicații teoretice...*, vol. III (partea specială), p. 150; G. Antoniu, în: T. Vasiliu (coordonator) și colectiv, *op. cit. (partea specială, vol. I)*, p. 63. Pentru o argumentare care dezvoltă o idee similară – plecând însă de la o premisă diferită: calificarea omorului în cazul comiterii infracțiunii asupra soțului sau a unei rude apropiate – a se vedea: Avram Filipaș, *Drept penal român. Partea specială*, Ed. Universul Juridic, București, 2008, p. 166; Valerian Cioclei, *Drept penal. Partea specială. Infracțiuni contra persoanei*, Ed. Universul Juridic, București, 2007, p. 31; O. Loghin, T. Toader, *op. cit.*, p. 80.

³⁰ T. Toader, *op. cit.*, p. 45; Viorel Pașca, în: Matei Basarab (coordonator) și colectiv, *op. cit.*, vol. I (partea generală), p. 698; Victor Roșca, în: V. Dongoroz (coordonator) și colectiv, *Explicații teoretice ale Codului penal român. Partea generală, vol. II*, ediția a II-a, Ed. Academiei române, Ed. All Beck, București, 2003, p. 422;

acești copii ai fraților, între ei – adică verii primari. Dincolo de aceste grade, rudenția continuă a subzista în accepțiunea comună, precum și – eventual – într-un sens juridic specific, însă, altor ramuri de drept, dar nu și în sensul de „rude apropiate” conform înțeleșului penal al termenului. Așadar, în afară de soți, cauza specială de nepedepsire de la art. 170 C. pen. de la 1968 are în vedere și pe (și numai³¹ pe) aceste categorii de persoane, prin raportare la infractorul care a comis una din acele infracțiuni contra siguranței statului a cărei omisiune de denunțare prezintă caracter penal.

Adăugăm aceeași precizare efectuată și prin raportare la categoria de „soț”: legea nu distinge efecte diferite după cum raporturile dintre aceste persoane sunt, într-adevăr, tipice pentru categoria din care fac parte, sau, din contra, tensionate, ori în fapt inexistente, ba poate chiar inversate față de cele normale a fi presupuse, de pildă raporturi de vrăjmășie. Ca atare, trebuie să precizăm că și această prezumție ne apare a fi una absolută, din punctul de vedere al efectelor de impunitate produse în domeniul penal de referință; acolo unde realitatea faptică nu va consolida prezumția legală, aceasta nu va putea fi, totuși, răsturnată, în vederea înlăturării efectelor sale juridico-penale, acționând, în astfel de situații, cu titlu de ficțiune juridică ireductibilă.

(5.4.) Este de remarcat faptul că în Codul penal de la 1968 s-a inserat³², la un moment ulterior intrării în vigoare a acestuia, un nou articol – 149¹ – în care, plecându-se de la relațiile de căsătorie și adăugându-se categoria rudelor apropiate, însă cu o limitare ținând de organizarea traiului în comun, s-a definit noțiunea de „membru de familie”, ca referindu-se la „soțul sau la ruda apropiată, dacă aceasta din urmă locuiește sau gospodărește împreună cu făptuitorul”. Totuși, în urma apariției acestei noi construcții interpretative, cu o sferă de

³¹ Reglementarea nu poate fi extinsă, prin analogie, nici asupra altor rude, precum nici asupra afinilor, chiar de grad similar cu rudele apropiate (precum socrii – părinții soțului – sau cumnații – frații acestuia ș.a.m.d.). Pentru o poziție asemănătoare, precizată însă cu ocazia dezvoltării unei premise diferite (calificarea omorului comis asupra soțului sau unei rude apropiate) – S. Bogdan, *op. cit.*, p. 34; V. Cioclei, *op. cit.* (infracțiuni contra persoanei), p. 32; O. Loghin, T. Toader, *op. cit.*, p. 80; C.S.J., secția penală, decizia nr. 807 din 15 mai 1991, în: Tudorel Toader, Andreea Stoica, Nicoleta Cristuș, *Codul penal și legile speciale: doctrină, jurisprudență, decizii ale Curții Constituționale, hotărâri C.E.D.O.*, Ed. Hamangiu, București, 2007, p. 240.

³² Prin Legea nr. 197/2000, pentru modificarea și completarea unor dispoziții din Codul penal (publicată în M. Of. nr. 568 din 15 noiembrie 2000), conform art. I pct. 4.

cuprindere potențială parțial distinctă de aceea a „rudelor apropiate”, trebuie observat că legiuitorul nu a înțeles să modifice formularea cauzei speciale de nepedepsire de la art. 170 alin. 2 C. pen. de la 1968, care a continuat să se refere la soț și la (toate) rudele apropiate, așadar nu numai la acelea care locuiesc și gospodăresc împreună cu cel care a comis una dintre infracțiunile contra siguranței statului a căror nedenunțare atrage reținerea infracțiunii de nedenunțare. Astfel, sfera de cuprindere a cauzei de impunitate analizate aici a fost menținută la cota sa maximă (în raport de contextul dat), nefiind supusă niciunui fel de limitare suplimentară.

(5.5.) Ca atare, la o primă privire, atunci când se compară formularea descrisă mai sus cu aceea din *art. 410 alin. 2 C. pen. nou (2009)*, care prevede impunitatea pentru nedenunțatorul care este „membru de familie” cu cel care a comis infracțiunea nedenunțată contra securității naționale (desigur, dacă aceasta este una dintre cele a căror nedenunțare are valoare infracțională), aparența tinde să indice o limitare a sferei de cuprindere a cauzei speciale de nepedepsire în discuție. Netemeinicia acestui sentiment reiese abia după o coroborare cu prevederile din titlul final (explicativ) al părții generale a noului Cod penal (2009), în care se constată o renunțare la definirea separată a conceptelor de „rudă apropiată”, respectiv „membru de familie”, precum și o modificare conceptuală a sferei de cuprindere a celei din urmă noțiuni. Astfel, potrivit art. 177 din C. pen. din 2009, „prin membru de familie se înțelege: a) ascendenții și descendenții, frații și surorile, copiii acestora, precum și persoanele devenite prin adopție, potrivit legii, astfel de rude; b) soțul; c) persoanele care au stabilit relații asemănătoare aceloră dintre soți sau dintre părinți și copii, în cazul în care conviețuiesc”.

Este de observat o extindere a conceptului de „membru de familie”, în comparație cu sfera de acoperire pe care o prezenta în C. pen. din 1968, prin abandonarea cerinței verificării comuniunii de locuință și gospodărire în raport de persoanele între care există legături de rudenie apropiată (termen utilizat în accepția pe care această noțiune o avea în C. pen. de la 1968) precum și prin adăugarea, în sfera de referință a conceptului, a unei noi categorii de persoane, cele care au stabilit relații asemănătoare aceloră dintre soți sau dintre părinți și copii, cu precizarea că față de aceștia se solicită verificarea condiției suplimentare a conviețuirii propriu-zise. Astfel, în noua reglementare, nu doar că

sfera cauzei speciale de nepedepsire analizată nu se diminuează, dar, din contra, se mărește cu această categorie de persoane indicate la pct. c) de la alin. 1 al art. 177 C. pen. 2009, ceea ce apreciem a reprezenta un progres în activitatea de reflectare juridică a unor evidențe existente în sfera relațiilor sociale interumane, o adevărată priză de realitate din partea noului legiuitorului penal.

Unica rezervă pe care ne permitem să o exprimăm, în mod relativ, în cadrul de față, ar fi aceea legată de modul în care în practica organelor judiciare vor fi fixate și gestionate criteriile concrete de determinare a acestei noi categorii de persoane, cu statut asimilat membrilor propriu-ziși de familie (într-o accepție clasică, tradițională, a termenului). Aceasta deoarece, în dorința legitimă de flexibilizare a normei, care să poată fi, astfel, adaptată la o multitudine de situații faptice, potențial aflate dincolo de aria de reprezentare efectivă a legiuitorului într-un moment de referință pre-legislativ, s-a optat pentru o formulare largă, oarecum diluată din punctul de vedere al rigorii conținutului, nefiind foarte clar jalonate, nici măcar orientativ, elementele în funcție de care se va putea aprecia că relația de conviețuire a unor persoane prezintă elemente caracteristice similare cu acelea ale unei căsătorii sau relații între părinte și copil. Desigur, numeroase situații faptice se vor înfățișa ca evidente, în sensul avut în vedere, determinând o lipsă de dubiu în interpretare; fără doar și poate, însă, complexitatea altor raporturi relaționale faptice între persoane care conviețuiesc, va fi de natură să ridice nuanțe în delimitare. Într-o astfel de împrejurare ipotetică, deloc improbabilă, opinăm – având în vedere faptul că în prezentul cadru analizăm sfera de incidență a unei instituții cu efecte în favoarea unor persoane acuzate de săvârșirea unei infracțiuni – că ne vom afla în prezența unei situații care să justifice utilizarea argumentului *in dubio pro reo*, îndoiala în caracterizarea relației urmând a profita persoanei cercetate / judecate.

[6.] (6.1.) Într-o altă ordine de idei, raportându-ne la *sfera de cuprindere a cauzei de nepedepsire analizate, din punct de vedere al formelor pe care le poate îmbrăca infracțiunea nedeținută, după* criteriul evolutiv al lui *iter criminis*, trebuie să constatăm că, în condițiile în care legea nu face nicio precizare limitativă, de impunitate pentru nedeținere vor beneficia categoriile de persoane pre- indicate, indiferent de forma pe care o prezenta – la data la care aceste persoane au luat cunoștință de comiterea sa – infracțiunea contra

siguranței statului / securității naționale, nedenuțată: act de pregătire relevant penal (prin excepție de la regulă) ca urmare a asimilării sale cu tentativa³³, act de executare propriu-zisă (tentativă) sau fapt consumat.

³³ La unele dintre infracțiunile contra siguranței statului, potrivit dispoziției din art. 173 alin. 2 C. pen. de la 1968, prin excepție de la regula generală potrivit căreia actele de pregătire desfășurate în vederea săvârșirii unei fapte descrise într-o normă de incriminare nu sunt relevante penal, s-a instituit o excepție, conform căreia se acordă relevanță penală unor acte preparatorii, prin recurgere la procedeu asimilării lor (din punct de vedere al relevanței penale, precum și al metodei de sancționare) cu tentativa incriminată a respectivelor infracțiuni. Astfel, textul indicat prevede, la momentul prezentei redactări: „Se consideră tentativă și producerea sau procurarea mijloacelor ori instrumentelor, precum și luarea de măsuri în vederea comiterii infracțiunilor prevăzute în art. 156, 157, 159-163, 165, 166, 166¹ și art. 158 raportat la infracțiunea de trădare prin ajutarea inamicului”. Se poate lesne observa faptul că aceste infracțiuni sunt unele din cele a căror nedenuțare constituie infracțiune, potrivit art. 170 alin. 1 C. pen. de la 1968. În forma sa inițială, acest articol avea în vedere actele preparatorii pentru comiterea infracțiunilor prevăzute la art. 156, 157, 159-166 și 158 raportat la infracțiunea de trădare prin ajutarea inamicului. Diferența intervine ca urmare a abrogării art. 164 (care reglementa sabotajul), respectiv a introducerii art. 166¹ (care incriminează acțiunile împotriva ordinii constituționale). Pe de altă parte, în timp ce configurația actuală a art. 170 incriminează nedenuțarea infracțiunilor prevăzute la art. 155-163, 165, 166¹ și 167, forma inițială a normei avea în vedere nedenuțarea infracțiunilor prevăzute la art. 155-165 și 167; rezultă aceeași deosebire atrasă de abrogarea art. 164 (prin Decretul-Lege nr. 12 din 10 ianuarie 1990, privind abrogarea și modificarea unor dispoziții din Codul penal și din Codul de procedură penală, publicat în M. Of. nr. 7 din 12 ianuarie 1990) și introducerea art. 166¹ (prin Legea nr. 140 din 5 noiembrie 1996, privind modificarea și completarea Codului penal, publicată în M. Of. nr. 289 din 14 noiembrie 1996). Drept urmare, *mutatis mutandis*, putem afirma că în C. pen. de la 1968, sfera infracțiunilor a căror nedenuțare reprezintă o conduită tipizată penal, respectiv aceea a infracțiunilor contra siguranței statului în privința cărora – prin excepție de la regulă – actele de pregătire sunt relevante penal (prin asimilare cu tentativa), se suprapun, cu următoarele excepții: infracțiunea de trădare (art. 155), respectiv infracțiunea de complot, a căror nedenuțare constituie infracțiune, dar care nu cunosc incriminarea actelor preparatorii; infracțiunea de propagandă în favoarea statului totalitar (art. 166), unde lucrurile stau invers: nedenuțarea sa nu constituie infracțiune, însă actele de pregătire sunt incriminate prin asimilare cu tentativa; infracțiunea de acțiuni dușmănoase contra statului (art. 158), însă numai parțial, anume în măsura în care nu se raportează la infracțiunea de trădare prin ajutarea inamicului – prevăzută la art. 156 – (ceea ce înseamnă că se raportează la infracțiunea de trădare, descrisă la art. 155), caz în care (în mod coerent) se revine la prima ipoteză: nedenuțarea este relevantă penal, actele de pregătire – însă – nu sunt relevante penal (în cazul în care, dimpotrivă, acțiunile dușmănoase contra statului se raportează la infracțiunea de trădare prin ajutarea inamicului – art. 156 – atât nedenuțarea sa cât și actele de pregătire în vederea comiterii acesteia dobândesc relevanță penală).

(6.2.) Este de indicat faptul că această stare a lucrurilor nu a existat întotdeauna, deoarece, în reglementarea inițială a cauzei de nepedepsire prevăzută la art. 170 alin. 2 C. pen. de la 1968, beneficiul impunității era refuzat de legiuitor în considerarea unor împrejurări faptice cel mai adesea cantonate la nivelul actelor de pregătire (incriminate prin asimilare cu tentativa), respectiv al actelor de executare ale infracțiunilor contra siguranței (securității) statului nederunțate, certitudinea aplicării sale subzistând numai în raport de infracțiuni deja consumate la momentul luării lor la cunoștință de către categoriile de persoane apte a profita de această cauză specială de nepedepsire. Astfel, după cum am mai indicat deja³⁴, în formularea sa inițială, art. 170 alin. 2 C. pen. de la 1968 dispunea nepedepsirea pentru soțul sau rudele apropiate ale subiectului activ al uneia dintre infracțiunile contra siguranței (securității) statului indicate în cuprinsul alin. 1 al art. 170 din respectiva lege penală generală, dar numai în ipoteza în care prin denunțare nu ar mai fi putut fi împiedicată consumarea. În schimb, dacă denunțarea imediată ar fi fost aptă să conducă la împiedicarea consumării respectivei infracțiuni, chiar nederunțatorii având calitatea de soț sau rudă apropiată cu subiectul activ al infracțiunii nederunțate urmau să fie pasibili de stabilirea și aplicarea unei pedepse, ca orice altă persoană, cu singura deosebire a diminuării limitelor speciale de pedeapsă; cu alte cuvinte, într-o atare ipoteză, cauza specială de nepedepsire se transforma într-o cauză specială de reducere a pedepsei.

Or, este evident că dacă luarea la cunoștință despre comiterea infracțiunii respective avea loc la un moment în care aceasta era deja consumată, în mod cert nu se mai punea problema posibilității de împiedicare a consumării acesteia, ca efect al unei denunțări utile, nepedepsirea fiind într-o atare ipoteză garantată soțului sau rudelor apropiate. Doar în unele cazuri faptice în care aceștia aflau despre săvârșirea respectivei infracțiuni încă de la momentul la care aceasta era în stadiul de act preparator (incriminat prin asimilare cu tentativa) sau – eventual – în curs de executare, o nederunțare imediată putea ridica problema ratării unei intervenții a organelor statului, cu aptitudine reală de împiedicare a consumării,

³⁴ A se vedea nota de subsol nr. 21.

și astfel, a refuzului impunității, în schimbul (doar) al acordării unei reduceri a limitelor de pedeapsă.³⁵

Desigur, formularea modificată (din 1996) a textului alin. 2 al art. 170 C. pen. din 1968, precum și aceea a alin. 2 al art. 410 din noul C. pen. (2009), nu mai ridică problema unor asemenea delimitări, impunitatea fiind automat legată de calitatea de soț sau rudă apropiată (în C. pen. de la 1968), respectiv membru de familie (potrivit noului C. pen. din 2009), existentă în persoana nedenunțatorului, în raport de subiectul activ al infracțiunii nedenunțate respective.

[7.] (7.1.) Un alt aspect interesant de analizat cu privire la această cauză de nepedepsire (și în general la cauzele de nepedepsire sau de reducere a pedepsei întemeiate pe motive similare), este acela referitor la *ipoteza în care infracțiunea nedenunțată a fost săvârșită de o pluralitate de persoane, dintre care doar una verifică în raport de nedenunțator calitatea specificată în conținutul cauzei de impunitate*. Într-o atare situație, apare justificată întrebarea dacă se mai conservă beneficiul nepedepsirii și în ce condiții.

(7.2.) În legătură cu acest aspect, trebuie să observăm că obligația de a denunța (cel puțin în acest caz, referitor la unele infracțiuni îndreptate contra siguranței statului / securității naționale), este reglementată în materie penală (sub amenințarea pedepsei, în caz de neîndeplinire), ca o exigență legală obiectivă, care nu se determină în mod esențial prin raportare la o anumită persoană, ci la o anumită faptă determinată comisă în realitatea concretă. Cu alte cuvinte, obiectul obligației de denunțare se determină în principal *in rem*, fiind posibil ca persoana care află despre comiterea anumitor activități faptice, ilicite din punct de vedere penal, a căror denunțare este solicitată de legea penală, nici să nu cunoască identitatea subiectului activ al infracțiunii săvârșite³⁶ (aspect asupra căruia ne propunem să revenim).

³⁵ În același sens – C-tin. Bulai, în: V. Dongoroz (coordonator) și colectiv, *Explicații teoretice...*, vol. III (partea specială), p. 150; G. Antoniu, în: T. Vasiliu (coordonator) și colectiv, *op. cit. (partea specială, vol. I)*, p. 63; O. Loghin, *op. cit.*, p. 32, 33; O. Loghin, T. Toader, *op. cit.*, p. 63.

³⁶ Astfel, potrivit doctrinei, se specifică faptul că „Obligația denunțării se referă la fapta săvârșită și nu la identitatea făptuitorului. Prin urmare, aceasta subzistă, chiar dacă respectiva identitate nu este cunoscută” – T. Toader, *op. cit.*, p. 29.

(7.3.) Cu toate acestea, instituția analizată se justifică printr-un fundament subiectiv, anume achiesarea legiuitorului la realitatea potrivit căreia între anumite categorii de persoane există în mod constant, obișnuit, anumite legături personale caracterizate prin solidaritate și intensitate afectivă de o asemenea natură încât ar fi în mod real dramatic să se sancționeze prin măsuri atât de severe ca cele specifice dreptului penal o conduită, într-adevăr, social indezirabilă, dar care reprezintă, totuși, urmarea naturală a acestor sentimente, specifice relațiilor respective, justificate individual și socio-moral. Posibilitatea sancționării concrete în aceste cazuri ar echivala cu forțarea individului în direcția operării unei alegeri tragice pentru existența sa, trebuind să opteze între o conduită impusă de legitățile nescrise – dar irezistibile – dictate de natura umană, de un firesc existențial și comportamental în mod constant fortificat inclusiv de către regulile de conviețuire socială (prezentând un mai accentuat sau mai diluat conținut juridic)³⁷ și obligațiile legale, unilateral trasate de către entitatea etatică în sarcina unei persoane, în calitatea acesteia de destinatar al legii penale.

(7.4.) În mod înțelept și echitabil, legiuitorul penal contemporan, dedicat (cel puțin la nivel declarativ) observării, respectării și ocrotirii personalității umane, a drepturilor și libertăților fundamentale inerente acesteia, nu a înclinat spre o astfel de opțiune ca aceea descrisă mai sus. În acest sens, existau, cu certitudine, mai multe modalități normative care puteau oferi haină juridică înclinației legiuitorului de a nu impune sfâșierea etică, cognitivă și afectivă a

³⁷ Reguli evidente, cu existență reală, indubitabilă și a căror acțiune este orientată și în acest sens (al fortificării raporturilor firești dintre anumite categorii de persoane între care se presupune că trebuie să existe relații de afectivitate, respect, într-ajutorare ș.a.m.d.), întâlnite și reafirmate constant în sferile de manifestare cotidiană ale diverselor organisme formale sau informale din mediul social (educative, culturale, informaționale, de asistență socială, de conștientizare civică etc.). Cu titlu de exemplu și referindu-ne numai la spectrul legislației pozitive, am putea invoca prevederile art. 1 din legea nr. 217/2003, pentru prevenirea și combaterea violenței în familie (publicată în M. Of. nr. 367 din 29 mai 2003 și republicată, în temeiul dispozițiilor art. IV din legea nr. 25/2012, în M. Of. nr. 365 din 30 mai 2012), potrivit căroră: „Ocrotirea și sprijinirea familiei, dezvoltarea și consolidarea solidarității familiale, bazată pe prietenie, afecțiune și întraajutorare morală și materială a membrilor familiei, constituie un obiectiv de interes național”. În același sens mai pot fi identificate și o serie de alte dispoziții normative, printre care am putea indica unele texte din legea nr. 272/2004, privind protecția și promovarea drepturilor copilului (publicată în M. Of. nr. 557 din 23 iunie 2004), cum sunt acelea din art. 14, ori din art. 103 ș.a.

individului, prin supunerea sa unei astfel de alegeri greu de conciliat cu propriul eu, dar și cu imperativele informale atașate fiecăruia (după ceea ce ar putea fi înțeles aproape ca un șablon comportamental standardizat din punct de vedere socio-moral), de către colectivul (și micro-colectivul) social în parametrii căruii își coordonează în mod constant și obișnuit existența orice ființă umană. Precaut – probabil – a nu transmite un mesaj cu ridicată aptitudine de interpretare și înțelegere eronată, într-un sens contraproductiv pentru înregimentarea și disciplinarea socială de ansamblu pe care o vizează – în vederea asigurării perpetuării cu succes a mecanismelor ce fac funcțională organizarea socială actuală – legiuitorul a înțeles să nu aleagă soluția excluderii ilicitului penal pentru rezolvarea problemei în discuție, ci pe aceea mai convenabilă la nivelul discursului ideologic, a instituirii unei cauze de nepedepsire.

Astfel, după cum precizăm și la un moment anterior, de la obligația legal instituită, a cărei nerespectare a fost tipizată printr-o normă de incriminare, legea nu exceptează în mod substanțial și formal pe nimeni. Ca atare, orice destinatar al legii penale, inclusiv soțul sau ruda apropiată (în C. pen. de la 1968), respectiv membrul de familie (în C. pen. din 2009) al infractorului care a săvârșit vreuna dintre infracțiunile contra siguranței statului / securității naționale, a căror nedenunțare are relevanță penală, are obligația legală de a încunoștința autoritățile de îndată ce ia cunoștința de comiterea unei astfel de fapte, iar neîndeplinirea acestei obligații determină apariția infracțiunii și generarea abstractă a raportului penal de conflict. Persoanele în cauză devin infractori! Pe de altă parte, în considerarea tuturor aspectelor dezvoltate anterior, legiuitorul acordă acestora impunitatea, astfel încât consecințele concrete ale nerespectării comandamentului imperativ, penal protejat, emis de autoritatea etică legiuitoare, nu se vor resimți efectiv, împiedicându-se concretizarea răspunderii juridice tipice determinate de comiterea unei fapte incriminate, prin obstacolarea operațiunii de determinare, stabilire și aplicare a unei pedepse, respectiv prin împiedicarea nașterii obligației reale a infractorului de a executa sancțiunea penală corespunzătoare conduitei interzise la care s-a dat.

Într-un asemenea context trebuie, așadar, să formulăm și să soluționăm interogația referitoare la identificarea situației juridice a nedenunțatorului unei infracțiuni contra siguranței statului / securității naționale, comise de mai mulți infractori, în participație, în cazul în care față de unul dintre aceștia

nedenunțătorul are calitatea de soț sau rudă apropiată (în considerarea C. pen. de la 1968), respectiv membru de familie (în raport de C. pen. din 2009).

(7.5.) Considerăm că trebuie conștientizat faptul că sesizarea autorităților despre comiterea unei infracțiuni determină demararea unor proceduri de investigare a căror desfășurare sporește, în mod obiectiv, șansele de identificare, descoperire și tragere la răspundere a persoanelor implicate în săvârșirea faptei respective. Acest aspect rămâne neschimbat, indiferent de împrejurarea că prin actul de sesizare este sau nu indicată și identitatea (sau presupusa identitate) a celui / celor în cauză. Desigur, o astfel de precizare poate spori șansele unei complete și rapide soluționări a cauzei, însă lipsa sa nu presupune nici pe departe o pierdere a caracterului efectiv al posibilității de identificare a persoanei / persoanelor implicate. Mai mult ca sigur, aceste evidențe sunt prezente și în procesele cognitive ale persoanei care a luat cunoștință despre comiterea unei astfel de fapte, în momentul în care aceasta deliberează cu privire la conduita viitoare pe care să o adopte: încunoștințarea sau nu a autorităților. Dacă această persoană este soț sau rudă apropiată (potrivit C. pen. de la 1968), respectiv membru de familie (conform C. pen. din 2009), cu unul dintre participanții la infracțiunea a cărei denunțare sau nedenuțare o analizează, este de presupus că în conștiința sa va exista reprezentarea faptului că o sesizare a autorităților cu privire la existența faptei, însoțită sau nu de indicarea identității celorlalți participanți, însă nu și a celui față de care verifică acea calitate personală care determină prevederea legală de impunitate, va ridica, în mod obiectiv, șansele de tragere la răspundere penală a tuturor participanților în cauză, inclusiv a soțului sau rudei apropiate / membrului de familie respectiv.

(7.6.) Ca atare, putem afirma că apreciem a fi rezonabil să considerăm, în interpretarea acestei instituții analizate, că legiuitorul a conștientizat faptul că temeiurile care justifică impunitatea infractorului nedenuțător al unei infracțiuni îndreptată contra siguranței statului / securității naționale, în ipoteza în care soțul acestuia sau ruda sa apropiată / un membru al familiei sale a comis de unul singur infracțiunea a cărei nedenuțare prezintă relevanță infracțională, nu se modifică (cel puțin nu în mod esențial, calitativ), dacă respectiva infracțiune a fost comisă în participație, de mai multe persoane, printre care și una care verifică calitatea respectivă, ce atrage nepedepsirea nedenuțătorului. Drept urmare, conchidem, opinând că incidența cauzei speciale de nepedepsire

reglementată la art. 170 alin. 2 din C. pen. de la 1968, respectiv în art. 410 alin. 2 al noului C. pen. (2009), nu este influențată de împrejurarea comiterii infracțiunii nedeunțate de către o singură persoană (soț sau rudă apropiată / membru de familie cu nedeunțatorul), sau de o pluralitate de persoane participante, dintre care una (unele) verifică această calitate față de subiectul activ al infracțiunii de nedeunțare.³⁸ Existența și a altor participanți la comiterea infracțiunii nedeunțate, alături de acela care prin calitatea sa în raport de nedeunțator atrage impunitatea acestuia, nu trebuie să reprezinte o împrejurare esențială, capabilă să înlăture acestuia din urmă beneficiul legal acordat!

[8.] (8.1.) Inversând unghiul de referință, analizând așadar *aspectul unei pluralități de persoane participante la săvârșirea nedeunțării, dintre care doar una are calitatea de soț sau rudă apropiată* (potrivit C. pen. de la 1968), *respectiv membru de familie* (conform C. pen. din 2009), *cu subiectul activ al infracțiunii nedeunțate* (sau cu unul dintre participanții la aceasta), urmează să determinăm dacă impunitatea va profita tuturor acestor participanți la nedeunțare, sau numai aceluia (acelora) care întrunesc calitatea indicată. Pentru

³⁸ În acest sens s-a exprimat – mai mult sau mai puțin explicit – și o parte a doctrinei, chiar din aceea recentă în raport de data elaborării și intrării în vigoare a legii penale generale de la 1968, formată – așadar – din personalități cu deplină autoritate în interpretarea voinței inițiale a legiuitorului, cu atât mai mult cu cât unii dintre acei specialiști ai dreptului penal au participat activ la elaborarea concepției conform căreia a fost redactat acest cod. Astfel, de pildă, cauza specială de nepedepsire analizată în prezentul cadru a fost descrisă ca fiind reglementată „...ținându-se seama de raporturile de rudenie dintre autorul nedeunțării și vreunul dintre făptuitorii infracțiunii nedeunțate...” [evidențierea ne aparține – M.D.], pentru ca ulterior, câteva rânduri în continuare, să se arate: „...calitatea de soț sau rudă apropiată a nedeunțatorului, în raport cu *subiectul sau cu vreunul dintre subiecții activi ai infracțiunii nedeunțate*, constituie, potrivit legii, (...) o cauză de nepedepsire...” [evidențierea ne aparține – M.D.]. În acest sens – C-tin. Bulai, în: V. Dongoroz (coordonator) și colectiv, *Explicații teoretice...*, vol. III, p. 150. În același sens, cu precizarea expresă a faptului că „Legiuitorul ia în considerare calitatea nedeunțatorului în raport cu *autorul ori participantul la săvârșirea infracțiunii nedeunțate*” [evidențierea ne aparține – M.D.], a se vedea: T. Toader, *op. cit.*, p. 29. De asemenea, în raport de o cauză de nepedepsire asemănătoare, consacrată însă în legătură cu o altă infracțiune – aceea de tănuire – s-a indicat: „... tănuirea săvârșită de soț sau de o rudă apropiată nu se pedepsește. Calitatea specială a tănuitorului, existentă în momentul săvârșirii faptei, se poate raporta la autorul infracțiunii principale, la unul dintre participanții la săvârșirea acesteia sau la autorul altei infracțiuni corelative...” – Ibidem, p. 238.

o rezolvare corectă a problemei, este necesar să apelăm la criteriul împrejurărilor cu rol de circumstanțe personale, respectiv reale, reglementat în materia participației penale.³⁹ Astfel, discutându-se despre o instituție ale cărei efecte se produc sub condiția probării unei anumite situații, a unei calități determinate între anumite persoane, existentă fie ca urmare a încheierii unor raporturi de căsătorie, fie ca urmare a stării de rudenie (naturală sau legală, prin adopție), respectiv (și) ca urmare a existenței unei anumite relații de fapt, caracterizată printr-un anumit tip de conviețuire (potrivit noului C. pen. - 2009), credem că se impune cu puterea evidenței faptul că suntem în prezența unei circumstanțe personale, a unui aspect caracterizant al individului, iar nu al faptei comisă de către acesta.

(8.2.) Pe de altă parte, nu mai constituie o noutate faptul că în mediul de specialitate juridico-penal, aceste circumstanțe personale sunt subdivizate – în materia participației – într-o categorie a circumstanțelor pur (strict) personale

³⁹ În conformitate cu dispozițiile art. 28 din C. pen. de la 1968, se prevede: „(1) Circumstanțele privitoare la persoana unui participant nu se răsfrâng asupra celorlalți. (2) Circumstanțele privitoare la faptă se răsfrâng asupra participanților, numai în măsura în care aceștia le-au cunoscut sau le-au prevăzut”. Într-o manieră asemănătoare, prin art. 50 din noul Cod penal (2009) se statuează: „(1) Circumstanțele privitoare la persoana autorului sau a unui participant nu se răsfrâng asupra celorlalți. (2) Circumstanțele privitoare la faptă se răsfrâng asupra autorului și a participanților numai în măsura în care aceștia le-au cunoscut sau le-au prevăzut”.

Trebuie precizat că noțiunea de „circumstanță” este utilizată, în acest context (inclusiv de către legiuitor), într-un sens larg, diferit de sensul restrâns în care este folosită în materia individualizării pedepsei (anume, de formă specifică de manifestare a cauzelor de atenuare sau agravare a pedepsei, diferită de stările atenuante sau agravante); doar utilizată într-o asemenea manieră, cuprinzătoare dincolo de semnificația uzuală pe care o comportă, de regulă, în limbajul tehnic de specialitate, juridico-penal, noțiunea de „circumstanță” poate cuprinde referiri efectuate inclusiv la materia cauzelor de excludere a infracțiunii, ori a celor de înlăturare a răspunderii penale, precum și – iată – a cauzelor de nepedepsire! În surprinderea unui astfel de înțeles al sferei de cuprindere a noțiunii de „circumstanță”, în contextul prevederilor art. 28 C. pen. de la 1968, a se vedea: V. Papadopol, în: T. Vasiliu (coordonator) și colectiv, *op. cit. (partea generală)*, p. 199 (comentând dispozițiile de la art. 28 C. pen. de la 1968, autorul arată: „Noțiunea de circumstanță [în contextul analizat, desigur – p. n., M.D.] (...) include – alături de circumstanțele care atrag micșorarea sau agravarea pedepsei – atât circumstanțele ce constituie cauze care înlătură caracterul penal al faptei, cât și circumstanțe ce constituie cauze care înlătură răspunderea penală sau consecințele condamnării.”). În sens similar: Aurel Dincu, *Drept penal. Partea generală*, vol. I, ediția a II-a, Tipografia Universității din București, București, 1977, p. 292.

(care se supun fără excepții regimului instituit prin prevederile legale exprese referitoare la comunicarea circumstanțelor personale în materia participației), respectiv într-una a circumstanțelor originar personale, dar cu aptitudine de obiectivare, de transformare în circumstanțe reale (care, în măsura în care o atare convertire se apreciază a fi avut loc, devin entități supuse regimului instituit în materia participației prin dispozițiile referitoare la comunicarea circumstanțelor care privesc fapta, iar nu persoana).⁴⁰ În ceea ce privește calitatea de soț sau rudă apropiată (C. pen. 1968), respectiv membru de familie (C. pen. 2009), existență între nedenunțator și subiectul activ al infracțiunii nedenunțate, cu titlu de izvor al nepedepsirii, considerăm că nu poate fi vorba despre o astfel din urmă situație, aptă de obiectivare și reflectare asupra faptei, deci și a tuturor participanților la aceasta (a tuturor participanților care au cunoscut-o sau prevăzut-o). Justificarea logică a manifestării de voință a legiuitorului, în ceea ce privește acordarea acestei cauze speciale de impunitate (întemeiere dezvoltată anterior), este axată pe un criteriu strict (intim) subiectiv, așadar nu poate face parte din categoria motivațiilor care suferă extindere generală și la alte cazuri sau persoane, indiferent de modul în care se configurează reprezentările acestora.⁴¹

⁴⁰ În acest sens: Ludovic Biró, *Unele observații cu privire la modul de comunicare a circumstanțelor de la autor la participant, în lumina dispozițiilor art. 122 Cod penal* [C. pen. de la 1936 – p.n., M.D.], în revista *Justiția nouă*, nr. 1/1959, p. 75; V. Papadopol, în: T. Vasiliu (coordonator) și colectiv, *op. cit. (partea generală)*, p. 199-201; M. Zolyneak, în: M. Zolyneak, M.I. Michinici, *op. cit.*, p. 203, 204; Ș. Daneș, V. Papadopol, *op. cit.*, p. 378-382; M. Basarab, în: M. Basarab (coordonator) și colectiv, *op. cit. (vol. I, partea generală)*, p. 178-182; C. Bulai, B.N. Bulai, *op. cit.*, p. 489; V. Pașca, *op. cit.*, p. 335, 336. Potrivit unei opinii, se realizează o clasificare a circumstanțelor personale, în sensul aici avut în vedere, arătându-se că circumstanțele strict personale, nesusceptibile de obiectivare, sunt *circumstanțe personale subiective*, iar cele originar personale, dar obiectivabile, în ipoteza includerii lor în cadrul conținutului legal al infracțiunii, sunt *circumstanțe personale de individualizare*; în acest sens: V. Dongoroz, în: V. Dongoroz (coordonator) și colectiv, *op. cit. (vol. I, partea generală)*, p. 198-200; C-tin. Mitache, în: C-tin. Mitache, C. Mitache, *op. cit.*, p. 332, 333; I. Pascu, în: G. Antoniu (coordonator) și colectiv, *op. cit. (vol. I, partea generală)*, p. 529, 530; Alexandru Boroș, *Drept penal. Partea generală (conform noului Cod penal)*, Ed. C.H. Beck, București, 2010, p. 330; Ion Rusu, *Individualizarea sancțiunilor de drept penal*, Ed. Universul Juridic, București, 2011, p. 506-507.

⁴¹ Afirmația astfel formulată, coerentă și consecventă cu raționamentele dezvoltate anterior cu privire la motivația în considerarea căreia legiuitorul a oferit impunitatea, în contextul analizat, relevă o potențială limită a clasificării circumstanțelor personale în circumstanțe subiective, respectiv de individualizare. Astfel, în cadrul acestui tip de clasificare, sunt identificate drept

circumstanțe personale subiective aspectele conexe unor stări psihice proprii agentului, respectiv, drept circumstanțe personale de individualizare, datele utile individualizării persoanei acestuia, precum: o anumită calitate, starea civilă, situația sa față de o altă persoană (deși, de regulă, în doctrină se specifică „față de victimă”, apreciem că nu există rațiuni fundamentale care să se opună generalizării și extinderii acestui criteriu la o paletă mai largă de persoane; în același sens – prin adoptarea unei exprimări largi, potrivit căreia intră în categoria circumstanțelor personale, în genere, „calitățile și raporturile sale [ale persoanei participante la comiterea faptei incriminate – p.n., M.D.] personale” – a se vedea: Ș. Daneș, V. Papadopol, *op. cit.*, p. 378), antecedentele penale etc. În acest sens, a se vedea: V. Dongoroz, în: V. Dongoroz (coordonator) și colectiv, *op. cit. (vol. I, partea generală)*, p. 198; C-tin. Mitrache, în: C-tin. Mitrache, C. Mitrache, *op. cit.*, p. 332; A. Boroș, *op. cit.*, p. 330.

Se poate lesne observa că, într-o atare viziune – mai ales dacă aceasta este afirmată nu în mod orientativ, ci de o manieră inflexibilă – tipul de realități care, în ipoteza cercetării prezente, atrag impunitatea infractorului, s-ar clasifica drept circumstanțe personale de individualizare (nefiind forme de reflectare ale unor atitudini psihice, ci date – situații, calități – de particularizare a individului), așadar susceptibile de obiectivare și – ca atare – de reflectare a efectelor juridice proprii produse, inclusiv asupra altor participanți la aceeași infracțiune, care au cunoscut sau prevăzut existența calității respective în persoana unui alt co-participant, deși ei înșiși nu verifică această calitate. Considerăm că o atare poziție ar intra în conflict cu rațiunea în vederea căreia legea a acordat anumitor persoane (și numai lor) impunitatea, în cazul nedenunțării unor infracțiuni contra siguranței statului / securității naționale, soluție particulară ce are aptitudinea de a problematiza validitatea absolută a categoriilor de aspecte în considerarea cărora se realizează clasificarea circumstanțelor personale în subiective și – respectiv – de individualizare. Ca atare, cel puțin în contextul de față, preferăm o clasificare a circumstanțelor personale în categoriile: *circumstanțe pur (strict) personale* (în rândul cărora apreciem integrată situația determinantă a impunității, în problema studiată), respectiv *circumstanțe originar personale, dar apte de obiectivare*, stabilind drept criteriu fundamental al distincției dintre cele două existența sau inexistența unui proces de integrare al aspectelor în care rezidă respectivele circumstanțe în cadrul conținutului constitutiv de bază (tip) al unei norme de incriminare. În ipoteza unei atari integrări, circumstanțele respective își vor pierde statutul de pur personale, devenind elemente ale conținutului constitutiv al infracțiunii (obiectivându-se), iar în caz contrar vor rămâne strict personale. În acest sens: Narcis Giurgiu, *Drept penal general (doctrină, legislație, jurisprudență)*, Ed. Sunset, Iași, 1997, p. 274; M. Zolyneak, în: M. Zolyneak, M.I. Michinici, *op. cit.*, p. 203, 204; M. Basarab, în: M. Basarab (coordonator) și colectiv, *op. cit. (vol. I, partea generală)*, p. 178; Lavinia Valeria Lefterache, *Drept penal. Partea generală*, Ed. Universul Juridic, București, 2009, p. 476; V. Pașca, *op. cit.*, p. 335. Într-un sens apropiat, cu diferența susținerii integrării în categoria de circumstanțe originar personale dar apte de obiectivare și a acelor aspecte de factură personală, valorificate însă cu titlu de elemente circumstanțiale agravante (opinie pe care nu o împărtășim, din rațiuni a căror expunere – din păcate – excede prezentului cadru de studiu), a se vedea: V. Papadopol, în: T. Vasiliu (coordonator) și colectiv, *op. cit. (partea generală)*, p. 200; Ș. Daneș, V.

(8.3.) În consecință, apreciem că atunci când există mai mulți participanți la infracțiunea de nedenunțare a unor infracțiuni contra siguranței statului / securității naționale, iar dintre aceștia doar unul (unii) verifică calitatea de soț sau rudă apropiată (C. pen. 1968) / membru de familie (C. pen. 2009) cu persoana implicată în comiterea infracțiunii nedenunțate, de beneficiul impunității acordate prin prevederile art. 170 alin. 2 C. pen. de la 1968, respectiv prin cele ale art. 410 alin. 2 C. pen. din 2009, se va putea prevala doar acest participant (în persoana căruia este confirmată calitatea avută în vedere de lege pentru acordarea nepedepsirii), iar nu și ceilalți (chiar dacă aceștia din urmă au cunoscut sau prevăzut existența calității respective în persoana celuilalt), cauza specială de nepedepsire avută în vedere având caracter strict (pur) personal!⁴²

(8.4.) În sprijinul acestei opinii putem invoca susțineri formulate în doctrină⁴³, inclusiv de către autori a căror contribuție în etiologia formării și interpretării voinței legiuitoare și în dezvoltarea literaturii penale de specialitate este de necontestat. Astfel, încă de la apariția Codului penal din 1968, s-a precizat că „Unitatea obiectivă a faptei săvârșite nu aduce însă nici o atingere *situației subiective* proprii a fiecăreia dintre persoanele care alcătuiesc pluralitatea de făptuitori. De aceea, temeiurile răspunderii penale vor fi cercetate și constatate separat, în raport cu fiecare persoană; răspunderea [*lato sensu*,

Papadopol, *op. cit.*, p. 378-381; I. Pascu, în: G. Antoniu (coordonator) și colectiv, *op. cit. (vol. I, partea generală)*, p. 530.

⁴² În sensul că, în general, circumstanțele personale prezentând caracter atenuant nu cunosc excepții de la regula enunțată în lege, referitoare la neextinderea efectului lor și la alte persoane decât aceea în privința căreia sunt constatate (cu alte cuvinte, că acestea au mereu caracter pur, strict personal, nefiind apte de a se obiectiva), a se vedea: Eugen Crișan, *Circumstanțele atenuante*, Ed. Sfera Juridică, Cluj-Napoca, 2008, p. 189.

⁴³ Pentru critica, pe acest temei, a unei soluții de scoatere de sub urmărire penală a tuturor cotăinuitorilor unei infracțiuni de furt, pe motivul că unul (singur) dintre aceștia era frate cu unul dintre participanții la comiterea infracțiunii de furt tănuite (soluție ocazionată de împrejurarea existenței unei cauze de nepedepsire similare celei aici cercetate – întemeiate pe calitatea de soț ori rudă apropiată dintre infractor și o terță persoană, implicată în comiterea unei infracțiuni corelative cu aceea săvârșită de cel față de care se pune problema impunității – în materia infracțiunii de tănuire: art. 221 alin. 2 C. pen. de la 1968, art. 270 alin. 3 C. pen. din 2009, referitor la calitatea de „membru al familiei”), a se vedea: Ion Lascu, *Transmiterea circumstanțelor. Situații speciale*, în *Revista de Drept Penal*, nr. 2/1997, p. 117, 118.

credem noi – M.D.] putând fi, după caz, exclusă sau înlăturată pentru unii dintre făptuitori, reținută pentru ceilalți”.⁴⁴

(8.5.) Pe de altă parte, forma participației celui care întrunește calitatea respectivă, tipul poziției de pe care o astfel de persoană participă la comiterea nedenunțării, este irelevantă, nepedepsirea profitându-i indiferent de determinarea calității sale de participant, după caz, ca autor, instigator sau complice, din moment ce recunoaștem ca principiu fundamental al dreptului penal modern caracterul personal al tragerii la răspundere penală și al sancționării infractorilor, astfel încât condițiile de pedepsibilitate ale fiecărui participant, indiferent de poziția de pe care și-a adus contribuția la comiterea faptei, sunt autonome, nefiind subordonate condițiilor de pedepsibilitate ale altui participant la aceeași faptă. În plus, putem apela și la argumentul logico-rațional de interpretare *a fortiori*, căci dacă nu pot fi identificate impedimente care să obstaculeze aplicarea beneficiului nepedepsirii pentru autorul infracțiunii (de nedenunțare, în acest caz particular, care însă poate fi extins și la alte situații asemănătoare), cu atât mai mult acestea nu ar trebui să fie concepute în legătură cu un participant secundar (instigator sau complice), a cărui contribuție este diminuată în etiologia faptei comise, în comparație aceea a autorului, dar ale cărui motivații subiective în protejarea unui soț sau a unei rude apropiate (C. pen. 1968) / membru de familie (C. pen. 2009) prezintă o intensitate – în abstract prezumată – identică cu a acestuia.

⁴⁴ V. Dongoroz, în: V. Dongoroz (coordonator) și colectiv, *op. cit.* (vol. I, partea generală), p. 163. În Codul penal din 1936 (Codul penal „Carol al II-lea”), art. 122 prevedea chiar expres efectul circumstanțelor (*lato sensu*) personale, în privința participanților, cu referire la dimensiunea pedepsibilității infracțiunii; astfel, se dispunea: „*circumstanțele personale* ale vreunui dintre participanți, care atrag înlăturarea, micșorarea sau agravarea pedepselor, nu se răsfrâng asupra celorlalți participanți”. Plecând de la analiza acestei dispoziții legale, doctrina (așadar, chiar anterioară elaborării și intrării în vigoare a C. pen. din 1968) a precizat: „Cât privește influența circumstanțelor atenuante [cu care putem asimila, *in nuce*, problema privind cauza de nepedepsire abordată spre studiu în cadrul de față] legale personale, asupra participanților, suntem de părere că acestea nu pot să se răsfrângă asupra participanților, deoarece nu este just din punctul de vedere al apărării societății ca de atenuarea legală a pedepsei să beneficieze și acei participanți în persoana cărora nu rezidă acea circumstanță atenuantă legală personală, care justifică atenuarea legală a pedepsei. Acești participanți prezintă incontestabil un pericol social mai mare decât acel participant de persoana căruia este legată circumstanța personală respectivă.” – L. Biró, *op. cit.*, p. 79.

